

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Život a dílo Vendelína Budila

Nikola Chládková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

Život a dílo Vendelína Budila

Nikola Chládková

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014 .....

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 Rozbor zdrojů	7
1.2 Cíle a struktura práce	9
2 Rodina a vzdělání Vendelína Budila.....	10
3 Počátky divadelní kariéry.....	15
3.1 První angažmá	19
3.2 Působení v Kramuelově společnosti.....	22
3.3 Angažmá v Zemském divadle v Praze	24
4 Deset let u Švandy.....	26
5 Snahy o uplatnění u německého divadla	34
5.1 Návrat k Pištěkovi	36
6 Budilova divadelní společnost	41
7 Osudová Plzeň.....	48
7.1 Působení v novém plzeňském divadle v letech 1902–1912	49
7.2 Historikem v plzeňském muzeu	52
7.3 Budilovy divadelní metody	53
8 ZÁVĚR.....	55
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	57
10 RESUMÉ.....	60
11 PŘÍLOHY	61

1 ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá životem a dílem Vendelína Budila, který je znám především divadelní a umělecké společnosti oproti té veřejné. Seznamuje a chronologicky mapuje Budilův život od narození až po jeho smrt. Sleduje oblast osobního rozvoje, a zvláště pak období profesního růstu. Přibližuje jeho lidské a umělecké osudy.

Prvopočátky Budilova zájmu o divadelní svět se datují do jeho dětství, kdy se české divadlo teprve formovalo na rozdíl od německého, které v té době mělo za sebou již bezmála 80 let svého trvání.

Historii českého divadla lze v počátcích vydělit z té německé. Hry v obou jazycích byly hrány rovnoprávně a souběžně v tzv. Boudě na Koňském trhu (Václavském náměstí). Česky se zde hrálo poprvé 8. července 1790. Za nedlouhou však byla Bouda policií zbourána. Odsud se divadelní soubor přesunul do kláštera Hybernů, který ale v roce 1802 zanikl. Výsadu hrát česká představení zakoupilo roku 1804 Nosticovo divadlo – od té doby Stavovské. Těm zde byly vyhrazeny neděle a svátky. S novým vedením od roku 1806 byla česká představení zakázána a k jejich obnovení došlo až o tři roky později. Od 30. let bylo započato s Kajetánským divadlem, které hrálo především česky, a to zejména Klicperovy hry. Za vedením ředitele Hoffmanna ředitelství byla česká představení svěřena pod taktovku Josefa Kajetána Tyla.

Rok 1848 byl pro české divadlo ve znamení výrazného zlepšení. Zemský výbor poskytl Hoffmannovi subvenci, takže mohl poskytnout českým hercům lepší podmínky. Od roku 1849 bylo hráno česky i v první letní aréně ve Pštrosce. Avšak potlačení revolučních snah znamenalo stagnaci ve vývoji českého samostatného divadla. Lepší časy nastaly od 60. let, kdy byl ředitelem nyní již Zemského divadla Franz Thomé. Česky bylo hráno třikrát týdně s tím, že činohru vedl Pavel Švanda ze Semčic a operu Jan Nepomuk Maýr. Nutno podotknout, že zejména zmíněný Švanda velmi ovlivnil směr Budilovy kariéry.

Neustálý diktát německého vedení podnítil české vlastence k nashromáždění potřebného peněžního obnosu na výstavbu tzv. Zlaté kapličky. V roce 1850 se tedy ustavil Sbor pro zřízení Národního divadla. Než byla částka

nastřádána a práce dokončeny, byla vytvořena provizorní scéna tzv. Prozatímní divadlo. Vzniklo z iniciativy Františka Ladislava Riegra v roce 1862. Tento moment lze považovat za prvopočátek v etablování stálého českého divadla. Současně s ním vzniká první generace profesionálních herců, kam nepochybně řadíme i Vendelína Budila.

Základní kámen Národního divadla byl položen v roce 1868, přičemž jeho výstavba trvala do roku 1881. Krátce po slavnostním otevření jej zachvátil požár. Rekonstrukční práce trvaly do roku 1883, kdy bylo v listopadu téhož roku podruhé otevřeno. Smutným faktem je, že této nejvyšší mety, které mohl a i dnes může herec velkých kvalit dosáhnout, tedy angažmá v Národním divadle Budil nikdy nedosáhl. V jeho případě však šlo o osobní problémy, nikoli o nedostatek nadání.¹

1.1 Rozbor zdrojů

Jako základ práce byly využity dostupné prameny, které tvoří relevantní archivní materiály a dále na ně navazující publikace, jak odborné, tak i populárního charakteru tvořící systémový souhrn tématu, vzhledem k tomu, že zvolené předmětné téma práce je v současné době v malé povědomosti veřejnosti a podrobněji jsou známy jen některé úseky Budilova života a to zejména z působení divadelní činnosti v Plzni.

Zásadním zdrojem informací, díky kterému bylo možno téma takto podrobně zpracovat, jsou série článků (*Z mých hereckých vzpomínek*, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, *Vzpomínky z musea*), které Budil psal od roku 1919 až do roku 1928 do plzeňského Českého deníku, jež vycházely jako nedělní příloha tohoto periodika. Velmi podrobně v nich představuje svůj život od dětství až po působení v dnešním Západočeském muzeu. Velkým přínosem těchto článků, je fakt, že jsou v nich informace zaznamenány chronologicky, což velmi napomáhá při dalším bádání. Veškeré výtisky Českého deníku jsou dostupné v Archivu města Plzně. Budilovi byli

---

¹ LADECKÝ, Jan, *Příspěvky k dějinám českého divadla*, Praha 1895, s. 7–17.

zjevně nápomocné jeho velmi podrobné poznámky, které si vedl o každodenním, především divadelním životě a zapisoval si je do diáře. Tyto a další osobní dokumenty můžeme nalézt v Budilově pozůstalosti, která je taktéž uložena v městském archivu. Slouží primárně k doplňování informací, které nejsou uvedené v již zmíněných novinových Vzpomínkách. Období Budilovi samostatné ředitelské společnosti je jím samotným důkladně popisováno v knihách *Z mých ředitelských vzpomínek* I., II., které vyšly v letech 1919 a 1920.

Jedinou monografií, která se zabývá výhradně osobou Vendelína Budila, je *Sága rodu Budilova* od Olgy Spalové. Tato divadelní historička čerpala informace zejména v Archivu města Plzně a vychází z jeho článků v plzeňském Českém deníku. Neopomenula vzpomínky jeho dcery Anny Steimarové, zete Jiřího Steimara či vnučky Jiřiny Steimarové, jež dodávají dílu na objektivitě. Její systém získávání informací mi byl při mém zpracování tématu velmi nápomocný.

Důležitým zdrojem byli také memoáry divadelních herců, kteří během svého života hráli pod Vendelínovým vedením. Jejich vzpomínky dopomáhají k dokreslení představy o Budilově osobnosti. Jedná se o knihu Rudolfa Deyla *Vavříny s trny* či Václava Vydry *Prosím o slovo*. Neméně cenným zdrojem jsou články napsané samotnými divadelníky, uveřejněné v časopise *Divadlo* (Beníšková, Jeřábková, Port).

Historii českého divadla shrnuje od počátků až po jeho etablování soubor studií divadelního historika Františka Černého *Kapitoly z dějin českého divadla*. Konkrétněji o dějinách stálého plzeňského divadla pojednává almanach *Sto let českého divadla v Plzni 1865–1965* vydaný k tomuto jubileu. Vzhledem ke konkrétnímu zaměření líčí tato publikace velmi důkladně dramatickou kariéru Vendelína Budila.

Ucelený pohled na divadelní kulturu v Českých zemích na přelomu 19. a 20. století poskytují *Velké dějiny zemí Koruny české XII. b* od Pavla Běliny, Michala Borovičky a Jana Kučery.

Osudy českých divadelních průkopníků druhé poloviny 19. století se zabývá kniha Josefa Teichmana *Postavy českého divadla a hudby*. Představuje životní cesty významných herců a především ředitelů divadelních společností.

Pro příklad jmenujme Josefa Jiřího Kolára, Pavla Švandu ze Semčic či Emila Kramuela.

1.2 Cíle a struktura práce

Množství téměř nezpracovaného materiálu týkající se tohoto tématu je opravdu značené, avšak obsahuje omezené zdroje s kusými informacemi zaměřenými na jednotlivá témata. Snažím se poskytnout ucelený náhled na život této osobnosti v chronologickém sledu za pomoci klíčových událostí a důležitých životních změn. Forma zvoleného stylu zpracování tématu se nemůže jevit monotematickými znaky, i když se jedná o jeden konkrétní subjekt. Tyto údaje jsou zároveň základním strukturálním prvkem při členění této práce.

Studie je členěna do šesti větších celků, z nichž se každý z nich zabývá jinou životní etapou, avšak jsou recipročně provázány. Dále jsou některé kapitoly rozvedeny do kratších podkapitol, které slouží k rozvedení daného tématu do větších podrobností. V první části je důkladně vyličen Budilovo dětství, vztah k rodině, obzvláště k matce a elementární vzdělání. Druhá kapitola hovoří o počátcích divadelní činnosti, a to zejména v ochotnických spolcích. Také popisuje jednotlivá působiště a stěžejním tématem je prosazení herecké profese v rodině. V navazujících podkapitolách jsou rozebrána jednotlivá angažmá v divadelních začátcích (Plzeň, Třeboň, Zemské divadlo). Následující rozsáhlejší třetí kapitola mapuje desetileté Budilovo působení v divadelním souboru Pavla Švandy ze Semčic. Čtvrtý celek s přiřčenou podkapitolou pojednává o alternativním řešení nastalých komplikací, které se udály po odchodu ze Švandovy společnosti. Řešení se objevuje v šesté kapitole, v níž je přiblížena existence Vendelínovy soukromé divadelní společnosti. Poslední kapitola se věnuje působení tohoto dramatika v plzeňském divadle. Její podkapitoly se věnují historickému bádání v divadelní historii a Budilovým metodám disciplíny. Převážnou většinu těchto kapitol protíná ústřední motiv, a to hercovy snahy dosáhnout angažmá v Národním divadle.

2 Rodina a vzdělání Vendelína Budila

Život Vendelína Budila započal 19. října 1847 v Karlově ulici na Starém Městě pražském. Pokřtěn byl kaplanem Vendelínem Voborníkem jménem Vendelín Josef.² Jako nemluvně byl bezprostředním svědkem revoluce roku 1848. Od otce Josefa Budila³ se dozvěděl, jak tyto památné chvíle probíhaly. Rodina Budilových v té době bydlela blízko Klementina, kde studenti stavěli barikády. Jednoho dne byl i on přinucen chopit se zbraně a sečkávat na hlídce. Matka, Alžběta Budilová v době bojů odvezla Vendelína i jeho staršího bratra Josefa vlakem z Prahy do Běchovic, kde se však musela s ostatními ženami skrývat v polích, protože byly pronásledovány husary. Naštěstí vyvázly bez úhony. Josef Budil se stal zajatcem legionářů, on jakožto bývalý císařský dělostřelec neuměl s puškou vůbec zacházet, takže by v případě nějaké potyčky byl prakticky k ničemu. Při ostřelování Prahy Windischgrätzovými vojsky, se mu podařilo uprchnout a tím se vyhnout potrestání. Alžběta Budilová, Vendelínova matka, byla živitelkou rodiny, otec byl jako bývalý voják v invalidním důchodu. Obchodovala s odloženými oděvy, které prodávala divadelním herečkám nebo měšťanským ženám. Díky této činnosti měla mnoho důležitých kontaktů, které rodině usnadňovaly život.⁴

Alžběta Budilová byla přísná, občas nadělila výchovný pohlavek, ale jak sám Budil později zkonstatoval „*Upřímně tu doznávám, že jsem byl velmi málo bit a že jsem rozhodně zasloužil více řezu, než se mi dostalo, již proto, že se mi všude více líbilo než doma.*“⁵ Vendelín byl velmi kamarádský a celé dny trávil po návštěvách u svých přátel. Velice často chodíval k Ivánkovi, jenž byl synem

---

²Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

³Dodnes není jasné, zda byl Josef Budil Vendelínův pravý otec. V dospělém věku se totiž dozvěděl, že jeho biologickým otcem je slavný český herec a režisér Josef Jiří Kolár, avšak mohlo jít pouze o domněnku. (Vyplývá to s korespondence mezi ním a jeho sestrou Bertou). Faktické důkazy však nejsou známy. Podle spisovatelky Olgy Spalové mohlo dojít ke sblížení rodičů, když Alžběta Budilová chodívala se zbožím i k Anně Kolárové. Spalová podotýká: „...žádný divák, který viděl a slyšel hrát Kolára i Budila, nepochyboval. Tých imperátorský zjev, totěž halasně 'rrr', stejná gesta, modré oči, plavé vlasy. A především totěž tajemné fluidum, které se podmanivě zmocní obecnstva, jakmile některý herec promluví.“ Jisté je, že Josefa Budila za svého otce považoval do konce svého života. SPALOVÁ, Olga, *Sága rodu Budilova*, Praha 1978, s. 12.

⁴Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 1–7.

⁵Český deník, 10. 8. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 219, s. 3.

velkého vlastence Václava Klicpery. Zajímavostí je, že první roli, kterou Budil hrál, jako ochotník v Sakrabonce, byl Karel z Birkenštajnu v Klicperově hře *Žižkův meč*.⁶ Pozoruhodnou byla také situace, do které se Vendelín dostal díky svému kamarádovi Emilu Hausverwesrovi, jenž byl synem dveřníka v Nosticově paláci. Jednoho dne mu po škole slíbil, že ho provede po paláci a zařídí mu audienci u pana hraběte Nostice. Mladý pán Ervín byl zhruba ve stejném věku jako chlapci, takže když je uviděl, rozhodl se, že jejich návštěvy využije ke hře na vojáky. Bohužel se nácvik nevyvedl podle očekávání. Chlapci zapomněli, s kým se perou a pustili se do něj se vši vervou. Hrabátko se cítilo značně zahanbeno, načež byli mladíci rychle vyhnáni. Ač tato návštěva neskončila zrovna šťastně, pro malého kluka byla splněným snem.⁷

Manželům Budilovým se za dobu jejich manželství narodilo celkem sedm dětí. Jako prvorozený přišel na svět roku 1842 Josef. Poté se jim narodily dvě dcery Marie a Růžena, které zemřely v útlém věku. Po nich přišel na svět Vendelín, Rudolf a Berta. Dalším přírůstkem byla Matilda, která krátce po narození zemřela. Posledním potomkem do rodiny byl Kamil.⁸

Nejstarší ze sourozenců Josef, narozený roku 1842, nebyl dobrým žákem, a proto byl po dokončení obecné školy poslán do kadetky. Matčíným snem bylo, aby její děti měli dobré vzdělání a nemuseli se živit jako ona, měli být pány. Ani studia na vojenské škole nebyla zdařilá, a tak byl po jejich ukončení odvelen do Hermannstadtu v Sedmíhradsku, kde vedl nezřízený život a dokonce byl i ve vězení. Za jeho předčasné úmrtí v roce 1870 může zřejmě fakt, že celý svůj život zasvětil armádě a nezřízenému životnímu stylu.⁹ Vendelínův mladší bratr Rudolf byl od narození indisponovaný, kvůli neopatrnosti služebné, která ho při přebalování upustila na zem, a tím mu způsobila zranění páteře, jež zapříčinilo kratší nohu. Rodiče se všemožně snažili zmrzačenému Rudolfovi pomoci. Vyzkoušeli všemožné specialisty, doktory dokonce i léčitele na venkově, který se

---

⁶ Český deník, 10. 8. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 219, s. 3–5.

⁷ Český deník, 9. 11. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 308, s. 1–2.

⁸ Český deník, 7. 9. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 247, s. 1–2.; 21. 12. 1919, 8, 349, s. 1–2.

⁹ Český deník, 5. 10. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 219, s. 1.; SPALOVÁ, s. 19.

mu pokusil násilím nohy narovnat, avšak vše bylo neúspěšné. Po celý život byl odkázán na invalidní vozík. To však nebránilo v návštěvě školy, kde prospíval na výbornou. Po dokončení obecné školy následovalo studium na gymnáziu, poté dokonce promoval na právech.¹⁰ Sestra Berta byla Budilovým nejbližším člověkem. Svěřovali si svá tajemství a potěšení, ale také útrapy a strasti. Berta studovala ve vzdělávacím ústavu pro dívky u Platýze na Starém Městě. Po dokončení studií byla, ač velmi nerada, provdána za hodináře Vlasáka. Nejmladší ze sourozenců Kamil se po studiích stal profesorem VUT v Praze.¹¹

Během Vendelínova dětství se rodina několikrát přestěhovala. Nejprve to bylo z Karlovy ulice do Široké, avšak na tento přesun nemá Budil žádné vzpomínky. V srpnu roku 1853 se přestěhovali ze Široké ulice do domu U zelené žáby, blízko židovského města. O měsíc později začal chodit Vendelín do klášterní školy ke sv. Jakubovi, jež se nacházela u Staroměstských masných krámů. Již v první třídě přinesl Vendelín domů vysvědčení se samými jedničkami a dokonce byl zapsán do zlaté knihy, kde byli uváděni jen ti nejlepší žáci.¹² Naposledy se Budilovi stěhovali do prvního patra domu Na ovčárně, kde strávili dlouhých šestnáct let.¹³

Po dvou letech na první reálce měl Vendelín na vysvědčení nedostatečnou. Pod pohružkou toho, že by se musel jít učit krejčovské či ševcovské řemeslo, přinesl na příští rok výborné vysvědčení a postoupil do druhé reálky. Učit se ševcem nebo krejčím bylo v té době trochu potupné, ač sám Vendelín ve svých *Vzpomínkách*¹⁴ lamentuje nad tím, že velice prohloupil, protože by se mu zrovna tyto dovednosti v období První republiky velice hodily a mohl být zámožným pánem. Po úspěšném ukončení nižší reálky rodiče rozhodli, že půjde na českou reálnou školu do Panské ulice, protože byla blíž od domova. Matka prosazovala

---

¹⁰ Český deník, 10. 8. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 219, s. 3–5.; 21. 9. 1919, 8, 260, s. 1.; 19. 10. 1919, 8, 288, s. 1–2.

¹¹ SPALOVÁ, s. 71

¹² Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 126/68, Vysvědčení a třídní listy.

¹³ Český deník, 10. 8. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 219, s. 3–5.; 17. 8. 1919, 8, 226, s. 3–5.; 31. 8. 1919, 8, 240, s. 3–4.

¹⁴ Od roku 1919 do roku 1928 vycházel Budilovi každou neděli seriál článků v Českém deníku, ve kterých popisoval svůj život.

německou reálku, zejména kvůli prestiži, nakonec se rodiče rozhodli takto: „*Reálku u sv. Jakuba má nejblíž, vlohy na kreslení má, ať jde do reálky.*“¹⁵

Letní prázdniny trávili sourozenci pospolu. Každé ráno vyráželi kousek za městské brány, na louky u hostince Sakrabonka. Dostali s sebou svačinu, služka jim v poledne přinesla oběd a mezičas trávili hraním. Kolem páté hodiny se odebrali domů na večeři. Neděle se trávily rodinnými výlety. Chodilo se např. kolem Pštrosky, kde roku 1849 nechal vystavět divadelní ředitel Hoffmann letní divadelní arénu. Mnoho času trávil Vendelín jen s otcem, a to především na večerních procházkách. Otec mluvil s Vendelínem výhradně německy, což způsobilo, že uměl lépe německy než česky. Budilovi se to později velice hodilo, protože to mohl uplatnit jak ve škole, tak v divadle. Matka velmi dbala na vzdělání svých dětí, proto také Vendelína poslala k Platýzovi, aby se zde soukromně doučoval francouzštinu u slečny Fridrichové.¹⁶

Vlažný, ale přesto uspokojivý vztah Vendelína s matkou byl založen na společné lásce k divadlu a krásném oblečení. Už od malička ho brávala s sebou k zákaznicím či na návštěvy. Vždy ho oblékla do nejlepších šatů a musel umět nějakou básničku. Deklamování ho celkem bavilo, avšak v páté třídě mu zcela propadl. Jednou byl němčinářem vyvolán, aby něco přednesl. Zarecitoval jakousi německou báseň s takovým nasazením, že ho třída odměnila obrovským potleskem, že od té doby nechtěl nic jiného než deklamovat a sklízet ovace.¹⁷ Zákaznice Vendelínovy matky tvořily především herečky, a to jak české, tak i německé. Čas od času od nich obdržela volné lístky na představení. Návštěva divadla se pro ni stala odpočinkem a hlavně zábavou. Po každé vyprávěla celé rodině své zážitky z představení. Brzy si však všimla, že jejím nepozornějším posluchačem je právě Vendelín, rozhodla se tedy, že ho vezeme s sebou.¹⁸ První divadlo, které navštívil, bylo Stavovské na Ovocném trhu. Jednalo se o nedělní české představení, konkrétně o hru Libuše, aneb Založení Prahy v hlavní roli

---

¹⁵ SPALOVÁ, s. 19.

¹⁶ Český deník, 31. 8. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 240, s. 3–4.; 25. 12. 1919, 8, 353, s. 1–2.

¹⁷ Český deník, 11. 1. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 11, s. 1.

¹⁸ Český deník, 28. 9. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 267, s. 1–2.

s paní Peškovou.¹⁹ Malý hošík byl divadlem okouzlen, zatím pouze z vizuální stránky, ale nesporně to v něm zanechalo zásadní stopu. Značí to zejména fakt, že už nikdy nechtěl slavit svůj svátek jinak než návštěvou divadla.²⁰ Vendelín chodil raději na německá představení do Stavovského divadla, ale jen z toho důvodu, že byla delší.²¹ Sám se označoval jako: „... *pravý Pražák, více německy než česky vychovaný...*“²² Později mohl za dobré výsledky, kterých ve škole dosahoval, chodit každou neděli do divadla.²³ Pravidelné navštěvování divadla v něm probudilo myšlenku vytvořit si vlastní provizorní divadlo v domácích podmínkách. Budilovi chodívali v sobotu večer do blízkého hostince a děti měla na starosti pouze služebná Petronila, která dávala přednost schůzkám se svým milým, než aby střežila dítě. Tudíž zde vznikl prostor pro divadelní prvotiny. Na provizorním jevišti a za oponou z koperdeky předváděl Vendelín spolu s kamarádem Eduardem představení a obecnstvo jim tvořili sourozenci a kamarádi. S nejrůznějšími kostýmy si nemuseli dělat starosti. Budilovi měli doma spoustu oblečení, které matka prodávala.²⁴

Po Vendelínově nástupu na reálku se začala paní domu poohlížet po výpomoci. Díky tomu, že byla velice schopná zaopatřit dostatek peněz na chod domácnosti, mohli si služebnou dovolit. Po špatné zkušenosti s mladou a nerozvážnou služebnou přišla do rodiny Budilových Hana Svobodová. Než nastoupila do služby, vlastnila malou kavárnu ve Vodičkově ulici, která však zkrachovala. Pro ni to bylo jistě velké neštěstí, ale pro děti Budilových to byla velká výhra. Stala se jim v podstatě náhradní matkou a hlavně jejich důvěrníci, vzhledem k tomu, že Alžběta byla velmi pracovně vytížena. Hana se stala součástí rodiny a jako projev díky byla po smrti pohřbena v rodinné hrobce.²⁵

---

¹⁹ Český deník, 7. 9. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 247, s. 4–6.

²⁰ Český deník, 19. 10. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 288, s. 1–2.

²¹ Český deník, 1. 11. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 301, s. 1–2.

²² Český deník, 1. 11. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 301, s. 1.

²³ Český deník, 25. 12. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 353, s. 1–2.

²⁴ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 17–18.

²⁵ Český deník, 25. 12. 1919, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 8, 353, s. 1–2.

3 Počátky divadelní kariéry

V roce 1864 se Vendelín spolu se svými přáteli rozhodl založit revolucionářskou organizaci, která by napodobovala karbonářská hnutí. Po dlouhých debatách byl vybrán název Brutus. Spolek, měl především bojovat proti všemu zlému a stávajícímu režimu. Když jim došlo, že nemají sebemenší naděje na úspěch, skoncovali se spolkem na dobro. To jim, ale nebránilo v tom, vytvářet jinou aktivitu a tak se rozhodli, že se sdruží v ochotnický spolek. V nedalekém hostinci Sakrabonce si za malý obnos pronajali sál, v němž uspořádali několik představení. Veškeré výdaje spjaté s ochotničením platil Jan Práchnr. Jeho rodiče byli velmi bohatí a svému chlapci dopřávali, co mu na očích viděli. Věděli totiž, že je velmi nemocný a nezbyvá mu mnoho času mezi živými. Dalšími členy byli Vilém Ryba, Josef Toužimský, Václav Soukup a Antonín Pulda, jenž se chopil funkce režiséra. První hra, kterou začali nacvičovat, byl Žižkův meč od Klicpery. Vendelínova úloha byl již zmiňovaný Karel z Birkenštajnu.²⁶ O tomto výkonu Budil píše: „*Bez mučení se přiznám, že nejsmutnější figurou v celém kuse jsem byl já v úloze zamilovaného Karla z Birkenštajnu. Každý milovník ve frašce je smutný, ale já byl přímo k pláči.*“²⁷ Chlapci museli na přelomu let 1864/1865 s divadlem přestat, protože jejich hlavní mecenáš Práchnr podlehl nemoci.²⁸

Když měl Budil nastoupit do šestého ročníku reálky, rozhodl se, že jeho další cesta bude směřovat k divadlu. K této myšlence ho dovedl především jeho kolega Antonín Pulda, který již měl slíbené angažmá v Prozatímním divadle od Františka Kolára.²⁹ Ukončil tedy školu a vydal se na hereckou dráhu. Vendelín se odhodlal svěřit své rozhodnutí nejprve otci (přece jen byl mírnější povahy nežli matka), který se mu jeho nápad snažil rozmluvit. Starý Budil argumentoval především velmi nízkými příjmy českých herců, které mnohdy nestačí na řádné živobytí. Vendelín byl vytrvalý a nakonec otce přesvědčil, že o divadlo opravdu

---

²⁶ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 30–32.

²⁷ Český deník, 8. 2. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 38, s. 1.

²⁸ Český deník, 1. 2. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 32, s. 1–2; 15. 2. 1920, 9, 45, s. 1–2.

²⁹ Žil v letech 1829–1895. V 70. letech 19. století byl šéfem činohry v Prozatímním divadle. Od roku 1881 působil jako vrchní režisér v Národním divadle. Byl synovcem J. J. Kolára. Viz: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2421&sz=0&abc=K&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>. Navštíveno dne: 2. 2. 2014

velmi stojí. Oba se tedy dohodli, že to matce oznámí při nějaké vhodné příležitosti. Tou měla být návštěva nějaké dámy od divadla, přičemž Vendelín s otcem doufali, že podpoří jejich ideu. Na návštěvu se dostavila Eliška Pešková³⁰, manželka Pavla Švandy ze Semčic, který právě připravoval zimní sezónu v Plzni (1865–1866).³¹ Otec se vyptával, zda jsou nyní u českého divadla příznivější časy pro mladého člověka, než byly dříve. Paní Pešková jej ujistila, že nyní se herci mají lépe, než kdy jindy. Pobírají pravidelnou gázi, hrají dvě benefice za rok a mají nárok na penzi. Hlavně tvrdila, že divadlo znamená pro Čechy mnohem více, než pro jiné národy. „*Herec byl po dlouhá léta po dlouhá léta jediný národní tribun, který mohl beztrestně, bylo-li úřady pořádání představení povoleno, předstoupit před veřejnost... byli to jediní občané, kteří tehdy v Čechách mohli veřejně pronášet v osvícenském duchu slova na obhajobu nevolníků ... byli to první lidé, kteří veřejně kázali o velké české minulosti, připomínali významné postavy českých dějin atd.*“³² Po odchodu Peškové se doma strhla velká hádka. Matka byla zásadně proti tomu, aby šel Vendelín k divadlu. Velice dobře znala poměry u divadla a věděla, že okolnosti nejsou pouze příznivé. Otec tvrdil, že pokud by měl jít k divadlu, tak k německému. Tam se měli herci mnohem lépe, než u začínajícího českého divadla.³³

Matka nakonec připustila myšlenku, že by se Vendelín stal hercem. Pokud se měl stát hercem, tak výhradně hercem německým. Slíbila mu, že zařídí, aby byl přijat do privátního německého divadla Mikulášského, jehož majitelem byl pan Švestka. Divadlo bylo zřízeno v knihovně bývalého benediktýnského

---

³⁰ Eliška Pešková (1833–1895) debutovala v roce 1849 v německém představení ochotnického Švestkova divadla na Starém Městě. O rok později se provdala za divadelního ředitele Pavla Švandu ze Semčic. Během své herecké kariéry působila ve Stavovském či Prozatímním divadle, ale zejména ve společnosti svého chotě. Po většinou vystupovala v úlohách sentimentálních milovnic ve veselohrách. Značné schopnosti projevila ve oblasti herecké pedagogiky či podnikání. DEYL, Rudolf, *Vavříny s trny*, Praha 1973, s. 13–17.

³¹ Roku 1865 se podařilo v plzeňském městském zastupitelstvu prosadit návrh, aby byla zimní sezóna 1865/1866 zadána českému divadelnímu souboru. Sto let českého divadla v Plzni 1865–1965, Plzeň 1965, s. 12.

³² ČERNÝ, František, *Kapitoly z dějin českého divadla*, Praha 2000, s. 37.

³³ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.; Český deník, 4. 4. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 94, s. 1–2.

kláštera na jeho náklady. Matka mu sjednala u manželů Švestkových schůzku.³⁴ Budil na zkoušce přednesl Mortimera ke královně Marii Stuartovně ve stejnojmenné hře a na základě toho byl angažován. Jednotliví členové divadla si museli povinně zakoupit na každé představení dvě sedadla v hledišti a jedno na galerii, aby tak bylo zajištěno alespoň minimální obecenstvo. Budil hned v pondělí obdržel tři menší role - Sluha ve hře Graf Waldemar, čeledín v Sonnwendhof a milovníka v Nestroyově frašce Die schlimmen Buben in der Schule. Při zkoušení hry Die schlimmen Buben in der Schule, kde Budil hrál zamilovaného podučitele, dostal od režiséra vynadáno za přehnanou energii v projevu. Tato výtka ho velice urazila a nadále v této hře odmítl účinkovat.³⁵ Ještě téhož dne se domluvil s přítelem Puldou, který hrál v českém ochotnickém divadle na Smíchově u Zlatého anděla, že mu u nich domluví roli. Téhož večera přišel na zkoušku do smíchovského divadla a po krátké ukázkce jeho dovedností, obdržel hlavní roli Adolfa v chystané hře Pražský flamendr od Tyla.³⁶

První role, kterou od ochotníků obdržel, byla fiaskem. Budil se přehnaně snažil hrát co nejlépe, až to bylo umělé a nepřírozené. V další chystané hře Mlynář a jeho dítě od Raupacha, dostal roli sedláka Jakuba. Ve smíchovském divadle odehrál ještě několik dalších rolí (od listopadu 1865 do ledna 1866) např. rytmistr Valdek v Zrzavých vlasech, Ruben v Deboře, Karel z Birkenjštajnu v Žižkově meči a dona Caesara v Kolárově Mageloně. V těchto představeních s ním hrál i Antonín Pulda, který byl již v té době považován za vynikajícího herce. Od února 1866 získal Pulda angažmá v Zemském divadle a od roku 1881 působil i v Národním divadle. Budil o svém příteli napsal: *„Antonín Pulda byl vůbec jeden z nejrozumnějších herců a režisérů, kterého jsem kdy poznal a může sloužit všem hercům za vzor. Jeho odchodem od Národního divadla – správou vyprovokovaným – utrpělo toto ztrátu nenahraditelnou. Jako herec nedral se nikdy do předu a hrál jen úlohy, o kterých předem věděl, že je*

---

³⁴ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 45–46.

³⁵ Český deník, 1. 5. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 120, s. 1–2.; 9. 5. 1920, 9, 127, s. 1–2.

³⁶ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 49–50.

*bezvadně sehraje. Jako režisér doposud nikým nebyl dostižen.*³⁷ O novém působišti se doma ani slovem nezmněl, ale jeho pozdní příchody to brzy prozradily. Jelikož bylo smíchovské divadlo mnohem dál než mikulášské, chodil Vendelín domů opravdu pozdě. Matka nebyla sto pochopit, že opustil perspektivní německé divadlo. Jednoho dne se nechala slyšet: „... *Zítřka ať ho tu nevidím. On musí z domu! Když je mu milejší divadlo, než rodiče, tak ať ho divadlo živí. ... Já to trpět nebudu!*“³⁸ Musel si tedy najít ještě jiné zaměstnání. Uměl velice pěkně kreslit a tak se rozhodl, že bude retušovat a kolorovat fotografie. Vylepšil svou techniku – do vodových barev přidával arabskou gumu pro větší lesk na snímcích. Když dotáhl svou dovednost k dokonalosti, šel se poptat, zda by některý fotoateliér nejevil zájem o jeho služby, ale skončil s nepořízenou.³⁹

Ke konci roku 1865 docházela paní Pešková k Budilovým na návštěvu častěji. Od otce se dozvěděla, že Vendelín hraje na Smíchově. Doporučila Vendelínově matce, aby se učil herecké rétorice u nějakého významného herce, bez níž nesežene dobré uplatnění. Domluvila mu tedy hodiny u Ferdinanda Šamberka.⁴⁰ Budil se s předstihem dozvěděl, že se paní Pešková chystá zavítat na smíchovské představení Magelona, v němž hrál dona Césara. Uvědomil si, že její návštěva bude mít hlubší smysl a dal si tedy v přípravě na svou úlohu velmi záležet. Šamberk tuto roli také hrával, takže od něj Vendelín získal několik rad a zapůjčil mu prvotřídní kostým. Pešková měla o mladého herce zájem zejména proto, že v plzeňském souboru jim chybělo zastoupení v oboru milovníků. Budil se ve hře osvědčil a tak získal své první angažmá.⁴¹

---

³⁷ Český deník, 18. 7. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 196, s. 1.

³⁸ Český deník, 16. 5. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 134, s. 1.

³⁹ Český deník, 16. 5. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 134, s. 1–2.

⁴⁰ Vlastním jménem František Xaver Schamberger (1838–1904). V 80. letech 19. století byl předním členem Národního divadla. Poté působil ve Švandově společnosti na Smíchově či u Pištěka na Vinohradech. Je také autorem několika frašek jmenujme např. Výlet pana Broučka z měsíce na výstavu či Jedenácté přikázání. Viz: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=614&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>. Navštíveno dne: 20. 2. 2014

⁴¹ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 50–52.

V sezóně 1865/1866 bylo městské divadlo v Plzni zadáno divadelní společnosti Pavla Švandy ze Semčic.⁴² Švanda začínal jako ochotník u J. K. Tyla v roce 1843. Kvůli divadlu předčasně ukončil školu a živil se jako úředník. V 50. letech 19. století působil jako ředitel ve Švestkově divadle, kde se seznámil se svou ženou Eliškou Peškovou. Od roku 1862 byl dramaturgem a vrchním režisérem v Královském českém zemském divadle. Za Švandovými úspěchy stála nepochybně i jeho choť, která měla výborný cit pro obchod. To ona byla strůjcem myšlenky založit vlastní divadelní společnost. Švanda zahájil zimní sezónu v Plzni 1. listopadu 1865 a to Shakespearovou hrou *Romeo a Julie*. O představení byl tak velký zájem, že se půlka hostů musela odebrat domů, protože na ně nezbyly lístky. Za Švandova působení začalo divadlo v Plzni vzkvétat.⁴³

3.1 První angažmá

*„Bylo mi na vous 18 roků, 2 měsíce a 11 dní, když jsem opouštěl otcovský dům, šel do širého světa a odvážil se až do Plzně, do takové dálky od domácích hrnců.“*⁴⁴ Cesta do Plzně byla pro Vendelína velkým dobrodružstvím. V této době nebylo zvykem absolvovat takové daleké cesty. Vlaky byly novotou a Budil nebyl dál než v Úvalech. Po příchodu do divadla mu předal režisér Edmund Chvalkovský roli, kterou se bylo třeba naučit, neboť jim právě ochořel herec a on jej musel nahradit. Šlo o roli rytíře Paběnického v Tylově *Slepém mládenci*. Hra byla hrána k příležitosti Tylových narozenin. Švandův zástupce, pan Barák, Vendelínovi zařídil ubytování i se stravou v bytě u Kubišťů. Bydlel zde s kolegou Merhautem. Gáže mu byla stanovena na 25 zlatých. Vendelín kvůli své nabubřelosti a sebelásce soudil o roli Paběnického, že je velmi triviální a jemu nečiní žádné obtíže. Jenže se velice zmýlil a jeho výkon nebyl vůbec dobrý. Po prvním odehraném představení *Magelony* od Kolára, byl Vendelín, co by don César, podroben odborné kritice. Byla mu vytýkána začátečnická nezkušenost, strnulý postoj a nevěrohodnost projevu. Budil si žádné pochybení nepřipouštěl, naopak se domníval, že je chyba na straně žurnalistů. Dne 15. února 1866 se

---

⁴² Český deník, 23. 5. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 141, s. 1–2.

⁴³ TEICHMAN, Josef, *Postavy českého divadla a hudby*, Praha 1941, s. 21–25.

⁴⁴ Český deník, 30. 5. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 147, s. 1.

v městském divadle v Plzni odehrála Magelona, tentokrát od Schillera, v níž hrál Budil dona Carlose.⁴⁵ Na tuto hru vzpomíná následovně: „*Zkrátka, byl to funus. Celé představení tížila můra a tou můrou byl představitel dona Carlose – moje maličkost.*“⁴⁶ Kritika se o tomto představení vyjádřila v tom smyslu, že svěřit titulní úlohu hereckému elévovi je čiré šílenství. „*Referent Plzeňských novin v čísle 40 ze dne 17. 2. 1866 napsal: ... Pan Budil jako Carlos byl veskrze špatným.*“⁴⁷ Za neuspokojivé výkony byla Budilovi vedením divadla nabídnuta dvě východiska. První možností byl okamžitý odchod od divadla a návrat do Prahy, anebo mu bude snížena gáže na 20 zlatých a do konce zimní sezóny bude dostávat pouze malé úlohy. Budil se rozhodl zůstat a bojovat. Jeho pýcha opadla. Začal se od svých kolegů učit a to především od Chvalkovského a Frankovského. Do konce sezóny odehrál asi 30 menších rolí, které mu pomohly zorientovat se na novém jevišti.⁴⁸

Po konci zimní sezóny, tedy po 24. březnu, se Vendelín vrátil zpět do Prahy. O zkušenostech z Plzně konstatoval: „*Sestárl jsem tělesně jen o dva měsíce, ale duševně nejméně o dva roky. U některého adepta dramatického umění to trvá několik let, než dojde k poznání, že ještě nic neumí. Ano, jsou i herci, kteří churaví velikášstvím po celý svůj život. Mne k mému dobru vyléčili důkladně již za dva měsíce. Hned jsem věděl, že nic neumím!!!*“⁴⁹ Rodiče samozřejmě věděli, jak se Vendelínovi v Plzni dařilo. Informovala je o tom paní Pešková. Když byl Vendelín s otcem o samotě, diskutovali o dalším počínání. Budil otci sdělil, že by se opět rád vrátil k ochotníkům, aby mohl uplatnit nabyté zkušenosti a tak se zdokonalit ve hraní. Otec souhlasil a zároveň ho vybídl, aby si při ochotničení našel ještě nějaké zaměstnání, protože jediné, co mu s matkou mohou nabídnout je strava a střecha nad hlavou. Šaty a jiné ostatní věci potřebné do divadla si musel hradit sám. Rozhodl se, že zkusí pracovat jako retušér, což měl v úmyslu již před odjezdem do Plzně. Obešel snad celou Prahu, než narazil

---

⁴⁵ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I., s. 52–54.

⁴⁶ Český deník, 13. 6. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 161, s. 1.

⁴⁷ Český deník, 13. 6. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 161, s. 1.

⁴⁸ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

⁴⁹ Český deník, 27. 6. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 175, s. 1.

na malý fotoateliér v Karlíně, který jevil zájem o jeho nabízené služby. Byl to podnik pana Vladimíra Kremera. Dal Vendelínovi šanci, aby ukázal, co umí. Zkušebního úkolu se Vendelín zhostil na výbornou, jelikož použil svou vymyšlenou techniku s arabskou gumou. Kremer byl spokojen a tak ho přijal. Část peněz, které si zde vydělal, dával matce jako příspěvek na chod domácnosti.⁵⁰

Po návratu z Plzně začal opět hrát na Smíchově U zlatého anděla, ale i ve Švestkově divadle, kde vystupoval jen v několik představení měsíčně. Matka opět nelibě nesla jeho pozdní příchody ze Smíchovského divadla a dávala to patřičně najevo, což způsobilo, že se Vendelín začal poohlížet po jiném působišti. Dozvěděl se, že v Karlíně bylo otevřeno nové divadlo U červené hvězdy, jehož provozovatelem byl pan Židlický, majitel ostrova Štvanice. Jako umělecký ředitel zde působil pan Staněk, člen orchestru zemského divadla. Budil se vydal společně s Puldou do karlínského divadla na představení Debora. Velice je zaujala představitelka Hany, kterou ztvárnila slečna Františka Pštrossová. Okamžitě si získala Budilovo srdce, avšak jejich vztah zůstal pouze na platonické úrovni. Pulda znal Františku od dětství, bydleli ve stejné čtvrti, a tak tedy neváhal a o přestávce mezi jednáními se za ní vydal. Po návratu Vendelínovi bez okolků oznámil, že je oba přihlásil do Karlínského ochotnického divadla a na příští neděli vystoupí v aktovce Vychovatel v nesnázích od Görnera. Představení se odehrálo 9. dubna 1866, kde Budil ztvárnil roli barona Smržovského, a mělo velký úspěch.⁵¹

Rok 1866 byl ve znamení Prusko-rakouské války. Během této války sloužil Vendelínův starší bratr Josef ve vojenské pevnosti Terezín. Praha byla od 8. července 1866 obsazena pruskými vojsky. Ubytovací povinnost se nevyhnula ani Budilově rodině. Do bytu dostali dva vojáky a jednou dokonce důstojníka. Vendelín konstatoval, že pruští vojáci nečinili žádné příkoří, pokud se vůči nim obyvatelé Prahy chovali loajálně. Hrál se v německém i českém divadle. Cenzorem her se stal Josef Barák, jenž se zaručil svým životem, že dramata

---

⁵⁰ Český deník, 27. 6. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 175, s. 1–2.

⁵¹ Český deník, 4. 7. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 182, s. 1–2.

nebudou s proti-pruskou tematikou. Hrála se např. *Žižkova smrt* či hra *Jan Hus*. Režie se chopil Pavel Švanda ze Semčic. Budil v obou hrách vystoupil bezplatně.⁵²

Nová sezóna byla v Karlíně zahájena až po válce 19. srpna 1866. Výtěžek byl věnován raněným rakouským vojákům. Vendelínův herecký kolega Jiří Bittner mu slíbil přímluvu u ředitele divadelní společnosti Emila Kramuela, protože ji během války opustil a hledal za sebe náhradu. Vendelín toužil po stálém angažmá a tak pro něj byla tato nabídka více než příznivou. Od 15. ledna 1867 byl Vendelín angažován v Kramuelově společnosti v Třeboni v oboru prvních milovníků.⁵³

3.2 Působení v Kramuelově společnosti

Do Třeboně se mohl dostat pouze dostavníkem od Zlaté husy z Koňského trhu, dnešního Václavského náměstí. Drožka několikrát během cesty stavěla. Na zastávce v Táboře se Vendelín rozhodl, že se zeptá hostinského, zda by ho neodvezl do Třeboně na saních. Hostinský požadoval za odvoz mnoho peněz a těch Vendelín neměl nazbyt, musel tedy odmítnout. Vydal se tedy pěšky.⁵⁴ Po cestě potkal dva vozy, jejichž majitelé ho svezli. Jeden do Lomnice a druhý až do Třeboně před divadlo. Nejdříve se ohlásil řediteli a poté si začal shánět nocleh. Velice mu pomohl jeho herecký kolega Karel Lier, který za něj požádal ředitele o zálohu, a tak si mohl zaplatit nocleh v místním hostinci. Na druhý den si šel hledat ubytování, nejlépe i se stravou. Divadelní cedulář Hynek Kosina mu sdělil, že paní Šťufková přijme na byt spořádaného herce za 12 zlatých měsíčně. Neváhal a ihned se nastěhoval.⁵⁵ Paní domu byla obratnou hospodyní, na což Vendelín ve svých pamětech vzpomíná: „*Z půl lotu kávy a z notné dávky cikorie navařila paní Šťufková 12 hrnků kávy, 6 ku snídani a 6 ku svačině. Bandur jako bačkora veliký byl pokaždé ku snídani, krajíc opět ku svačině. Tříkrát za týden,*

---

⁵² Český deník, 1. 8. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 210, s. 1–2.; 8. 8. 1920, 9, 217, s. 1–2.

⁵³ Český deník, 15. 8. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 224, s. 1–2.; 22. 8. 1920, 9, 231, s. 1–2.

⁵⁴ Český deník, 29. 8. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 238, s. 1–2.

⁵⁵ Český deník, 5. 9. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 245, s. 1–2.

neděli v to počíteje, vařilo se k obědu půl libry hovězího masa, z kterého se vařilo 12 vrchovatých talířů hovězí polévky prima jakosti, 6 k obědu a 6 k večeři. Ostatní dny byly praženka, oukrop, a bramborová polévka. Jak a z čeho to paní Štůfková vařila, nevím, ale dosti chutné to bylo, neboť hlad je výborný kuchař. Po polévce přišly obyčejně na stůl: mísa bramborů v omáčce, nebo mísa dolků, někdy buchty a někdy bramborových placek. Také hrách, čočka, vodnice, mrkev a kolník se časem objevily na naší tabuli, ale nebyly mnou vítány!. Večeře stávala se obyčejně z polévky od oběda, chleba a bramborů buď pečených v troubě nebo na loupáčku. Pečených bramborů byla vždy fůra, takže jsem je nosil i kolegům do garderoby....“⁵⁶

Pět dní po příjezdu do Třeboně ztvárnil Budil svou první roli. Byla to úloha barona Smržovského v jednoaktovce Vychovatel v čepici. Od ředitele dostával 22 zlatých gáže. To mezi herci vzbudilo obrovský rozruch, neboť stávající umělci měli maximálně 16 zlatých. Takto vysoký plat byl odůvodněn skvělou garderobou, kterou si s sebou přivezl. Nikdo v souboru se mu nemohl rovnat. Vendelínovi se zde velice líbilo, dostával slušnou gáži i skvělé role, nicméně se mu zastesklo po rodině a zejména po jeho tajné lásce Fanynce Pštrosové. Z dopisů, které posílal domů, matka vycítila, že by se rád vrátil do Prahy. Nezahálela a šla se zeptat ke Kolářům, zda by syna neangažovali jako začátečníka u Zemského divadla. Bylo jí vyhověno a Vendelín obdržel dopis, v němž bylo psáno, aby dal u Kramueleho výpověď, protože v dubnu půjde na zkoušku do Zemského divadla. Svěřil se s tím Leirovi, který se bez přemýšlení rozhodl jít s ním a ucházet se také o angažmá u Zemského divadla. K 15. únoru 1867 dal Vendelín půlměsíční výpověď. Hereckým kolegům Budil k srdci příliš nepřiřostl, ale zato hostitelské rodině velmi. Po každé když se do Třeboně znovu vrátil, neopomenul je navštívit. Dne 1. března 1867 odjel společně s Lierem z Třeboně.⁵⁷

---

⁵⁶ Český deník, 19. 9. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 259, s. 1.

⁵⁷ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

3.3 Angažmá v Zemském divadle v Praze

Po příjezdu do Prahy začal Vendelín opět pracovat v ateliéru pana Kremra, dokonce si mohl brát práci domů. Opět se nabídl ke hraní v Karlíně i v Mikuláši. V mnohých ochotnických spolcích se hrála představení, jejichž výtěžek šel na výstavbu Národního divadla, jehož základní kámen měl být napřesrok pokládán. V půli března se šel představit uměleckému řediteli zemského divadla Josefu Jiřímu Kolárovi. Na schůzce Vendelín přednesl monolog Mortimera ke královně Marii Stuartovně, za nějž si vysloužil zkoušku na jevišti v roli Richmonda v Richardu III. Zkoušku zvládl na výbornou. Od 1. června 1867 byl Vendelín angažován u Zemského divadla v Praze. Tajemník mu vyměřil, že za každé vystoupení dostane 1 zlatý. Nebyl s tím spokojený, a tak si u Kolára vydobyl 20 zlatých měsíční gáže a 1 zlatý za každé vystoupení. V září 1867 hostoval v Mělníce. Sestra Elišky Peškové byla provdaná za sekretáře v mělnickém divadle a napsala do Prahy, že jim chybí Josef ve hře Debora. Paní Pešková doporučila Budila. Byl velmi pyšný, že byl z pražského ansáblu vyslán právě on.⁵⁸

Na 16. května 1868 byl uspořádán průvod oslavující položení základního kamene Národního divadla. Hlavním pořadatelem byl Josef Jiří Kolár. Herci byli oděni do speciálních kostýmů, které jim byly ušity na míru. Průvod byl inspirován královskou cestou, kterou absolvovali čeští panovníci při korunovaci od roku 1438. Měla být demonstrací toho, že František Josef I. odmítal přijmout českou královskou korunu. V průvodu byli zastoupeni: hudebníci, Sokolové, pražské cechy (řezníci, sládci, bednáři, cukráři, nožíři, krejčí atd.), studenti, mlynáři, koželuži, pěvecké spolky, zemští poslanci (Palacký a Rieger) a zastupitelé, typografové, Umělecká beseda, zástupci literárních spolků, ochotníků, zástupci dělnického spolku Oul. Všechna oddělení měla své prapory a kostýmy. Budil se průvodu neúčastnil. Sledoval ho z Benešova závodu na Ferdinandově třídě. „... slavnostním řečníkem na stanovišti byl Dr. Sladkovský a první tři údery stříbrným kladívkem na základní kámen učinil otec národa,

---

⁵⁸ Český deník, 3. 10. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 273, s. 1–2.; 7. 11. 1920, 9, 307, s. 1–2.

*František Palacký, a po něm ještě 23 vynikajících osobností českých a jedna německá (Dr. Schmeykal) tak učinily. Jménem dramatického umění vykonali údery Josef Jiří Kolár a Bedřich Smetana.*⁵⁹ K této příležitosti byla v Prozatímním divadle uvedena v premiéře Smetanova opera Dalibor.⁶⁰

U Zemského divadla začal Vendelín dostávat stále menší role. Když mu Antonín Pulda nabídl, zda by nechtěl jít zkusit štěstí ke Švandovi, dlouho neotálel. Ze Švandova souboru odešli herci Syřínek a Frankovský čímž se uvolnil obor prvních milovníků. Budil neváhal a kontaktoval Švandu, s nímž se domluvil, že od 1. října 1869 bude angažován v Plzni v oboru prvních milovníků. Nástupní gáže byla 35 zlatých. Než se pevně rozhodl k odchodu do Plzně, dotázal se vedení divadla, zda by mu nebylo možno zvýšit gáži, ale neuspěl. To ho přesvědčilo k odchodu.⁶¹ František Kolár, který v Zemském vedl činohru, se k Budilovu odchodu vyjádřil: „*Vy chcete jít pryč? Uděláte-li to, nikdy více sem nepřijdete! Aspoň pokud já budu živ a míti zde rozhodující slovo!*“⁶²

---

⁵⁹ Český deník, 14. 11. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 314, s. 1.

⁶⁰ Český deník, 14. 11. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 314, s. 1–2.

⁶¹ Český deník, 21. 11. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 321, s. 1–2.; 5. 12. 1920, 9, 335, s. 2.; 12. 12. 1920, 9, 342, s. 2.

⁶² Český deník, 25. 12. 1920, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 9, 355, s. 2.

4 Deset let u Švandy

„Tedy s jakousi trémou, kterou jsem v oce 1866 při svých prvních vystoupeních v Plzni vůbec neznal, nastoupil jsem tři léta později své druhé angažmá u Švandy.“⁶³ Budil v Plzni bydlel u paní Hermanové v Říšské, dnešní Prešovské ulici, kousek od divadla. Na začátek dostal k nastudování tři hry. Poprvé vystoupil 3. října ve hře Zazděná jeptiška jako rytíř Bohulib z Okoře. Poté uvedli herní novinku od Benedixe Kočičina aneb Vyloučení studenti, kde ztvárnil hlavní úlohu, a to chudého studenta Jaroslava. Další rolí byl kupec Pavel v jednoaktovce Který má zemřít od Henriona. Za tyto výkony dostal přidáno 5 zlatých. V této době se v Plzni otvíralo nové německé divadlo, tudíž musel Švanda čelit konkurenci. „Plzeň nebyla ještě tehdy tak pevnou českou baštou jako dnes. Bylo ještě mnoho vlažných vlastenců a ještě více těch, kteří nebyli ani takoví, ani makoví.“⁶⁴ Švanda se rozhodl pozvat k hostování francouzskou čarodějkou mademoiselle Philippo, která již u něj vystupovala v letní aréně. Byla to sázka na jistotu.⁶⁵ V den otevření německého divadla 21. října 1869 byla obě divadla obsazena do posledního místa. V německém se hrála opera Vilém Tell od Rossiniho. V českém divadle byla uvedena opereta Lehká kavalérie od Suppé a Český dobrovolník a francouzská selka od Schneidera v níž selku hrála právě Phillipa.⁶⁶ Dalším krokem bylo uvedení Smetanovy Prodané nevěsty v Plzni, jejíž premiéra byla 30. října 1869 a měla velký ohlas. Posledním tahem, na který Švanda sázel vše, bylo uvedení hry Barbora Ubryková, aneb Tajnosti kláštera Karmelitánského v Krakově. Budil v ní ztvárnil milence hlavní postavy Lubina. Měla senzační úspěch. Pro svou první benefici⁶⁷ si Budil zvolil hru Sedlák zlatodvorský od Birch-Pfeifferové. Na toto představení si musel herec obecenstvo pozvat sám. Poté se ředitel dělil s beneficentem o čistý výnos. Budil vyprodal celé divadlo. Představení se konalo těsně před vánocemi. Z výnosu,

---

⁶³ Český deník, 1. 1. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 1, s. 2.

⁶⁴ Český deník, 1. 1. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 1, s. 2.

⁶⁵ Na místě bývalé letní arény německého ředitel Hofmanna ve Pštrosece začal Pavel Švanda ze Semčic stavět svou novou letní arénu, jejíž první letní sezóna započala 6. května.

⁶⁶ Český deník, 1. 1. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 1, s. 2.

⁶⁷ Divadelní představení ve prospěch jednoho herce nebo jiného člena divadla. Viz: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=benefice>. Navštíveno dne: 21. 4. 2014

který činil asi 50 zlatých, si mohl dovolit cestu do Prahy za svou rodinou, avšak na Boží hod musel zpět do Plzně, protože se v divadle hrála Mosenthalova hra Debora, jejíž výtěžek šel na chudé.⁶⁸

Vždy mezi zimní a letní sezónou jezdila Švandova společnost na štaci. V tomto roce se vydali do Chrudimi. Všechna vystoupení Švandovy společnosti byla beznadějně vyprodána. Spousta sedadel však bylo abonováno. V Chrudimi byly hrány např.: Manžel v bavlnce od Thiboustova, Ouklady a láska od Schillera. Z Chrudimi se přesunuli do Prahy na Pštrosku, kde zahájili letní sezónu 7. května 1870. Opět vystopovali i najatí umělci, zejména kvůli konkurenci - Philippo, tanečník Lucerf a jeho sestry, japonští akrobaté Hamaikiri a Šintaro a jejich dva pomocníci. Švanda společnost hrála přes den v aréně, ale na večer se přesunula do Novoměstského divadla. Zejména kvůli světlu a také při nepřízní počasí. V neděli a o svátky se hrálo dokonce ve třech divadlech. Tím třetím byl Karlín.⁶⁹

Od 6. října 1870 se opět Švandova společnost vrátila na zimní sezónu do Plzně. Zahajovacími hrami byly: Poslední jezovita a Marie Terezie a její doba. Jako protipól Švandy byl do německého divadla najat nový ředitel Wallburg Wesetzky. Namísto nic nepřinášející rivality se Švanda rozhodl se svým konkurentem spřátelit. Dokonce mu na letní sezónu 1871 pronajal arénu ve Pštrosce pro německá představení. Věděl, že by tlak dalších arén, a to především arény Na hradbách⁷⁰ neustál. Zimní sezóna 1870/1871 byla velmi slabá. Divadlo se naplnilo pouze v případě nějaké benefice či hostování známé herecké hvězdy. Švanda už na začátku sezóny tušil, že nebude stačit německému divadlu. Proto se domluvil s městskou radou v Hradci Králové, aby požádala plzeňskou radu o to, zda by mohl v Plzni setrvat pouhé 4 měsíce. Bylo mu vyhověno a 6. února 1871 začínal Švandův operní soubor Traviatou v Hradci Králové. V Hradci odehráli 64 představení. Počátkem dubna jeli opět do Chrudimi. V květnu 1871 zahájili letní

---

⁶⁸ Český deník, 1. 1. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 1, s. 2.; 9. 1. 1921, 10, 8, s. 1–2.; 16. 1. 1920, 10, 15, s. 1–2.

⁶⁹ Český deník, 23. 1. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 22, s. 1–2.; 30. 1. 1921, 10, 29, s. 1–2.

⁷⁰ Družstvo českého zemského divadla ji nechalo vystavět v roce 1869. Viz: <http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=518>. Navštíveno dne: 25. 3. 2014

sezónu v nové letní aréně na Smíchově, kterou se Švanda rozhodl vybudovat. „Před arenou bylo pusté rejdiště. Arena trčela na jakémisi nízkém návrší. Na tomto návrší očekával denně starý Švanda, vždy první s hodinkami v ruce své věrné do zkoušky.“⁷¹ Sezónu zahájili v nedokončené aréně 21. května 1871 hrami Farářova kuchařka a Kříž u potoka. Nejvíce se na Smíchově líbila hra Sestupem ke stupni od Müllera, kde Budil ztvárnil postavu hraběte. Vendelín se domluvil s kolegou Trochlilem, že si opatří v blízkosti arény společný byt. Sehnali jej v Havlíčkově ulici u obuvníka. Bydlel v něm vždy o letní sezónu, když působil u Švandy.⁷² Volný čas trávil Budil se svou rodinou nebo návštěvou jiných divadel. Jako herec měl volný vstup, a tak se zašel podávat třeba do Pštrosky, kde působila německá společnost v čele s Wallburgem. Ve smíchovské aréně se hrála odpolední i večerní představení. Ta odpolední Budil nesnášel, kvůli velkému vedru při hraní na přímém slunci. Wallburg také neustál nátlak arény Na hradbách a opustil letní divadlo. Švandův soubor tam ještě několikrát hrál, aby zbytečně nezahálela, ale hry neměly velký úspěch. Obě arény se znovu otevřely až v květnu 1872. Na zimní sezónu se přesunuli opět do Plzně. Budil se Šmahou⁷³ získali od Švandy titul - čestný režisér. Nic se pro ně neměnilo. Gáže byla stejná, pravomoci nepřibyly. Využívání byli v případě, kdy Švandu omrzela třetí zkouška. V tom případě ji vedli oni. V německém divadle v Plzni byla jmenována ředitelkou paní Suttnerová-Mussiková, která zde působila čtyři sezóny. Švanda se opět obával velké konkurence německého divadla a tak i tentokrát oslovil městskou radu v Mladé Boleslavi, aby požádala plzeňskou radu k předčasnému ukončení sezóny v Plzni. Opět bylo vyhověno. Na zahájení zimní sezóny v Plzni se hrála Jeřábková hra Služebník svého pána, kde měl Budil roli Václava Budila. Tato sezóna byla Švandovo šestou v Plzni. Budil v Plzni nastudoval 17 nových rolí např. Macbetha od Shakespeara nebo Larosiéra

---

⁷¹ Český deník, 13. 3. 1921, Vendelín Budil, Z mých hereckých vzpomínek, 10, 71, s. 1.

⁷² Český deník, 13. 2. 1921, Vendelín Budil, Z mých hereckých vzpomínek, 10, 43, s. 2.; 20. 2. 1921, 10, 50, s. 2.; 27. 2. 1921, 10, 57, s. 1–2.

⁷³ Český herec žijící v letech 1848–1915. Od 80. let působil v Národním divadle a později vyučoval v jeho Dramatické škole herectví. Poté odešel do Bulharska, kde se podílel na etablování jejich Národního divadla v Sofii a stal se jeho prvním ředitelem (1906–1909).

Viz: <http://archiv.narodnidivadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=3755&sz=0&abc=S&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>. Navštíveno dne: 19. 4. 2014

v Sardouově Paragrafech na střeše. V této sezóně bydlel Budil v domě u Galistů, který se nacházel na rohu Solní a Dominikánské ulice. Stravovat se chodil do Měšťanské besedy. V ní se nacházely menší místnosti, kde se pravidelně scházeli štamgasti a vážení občané. I Budil k nim patřil, a to díky plzeňskému historikovi Jaroslavu Schieblovi a obchodníkovi Robertu Portovi. K panu Schieblovi chodil Budil se vzkazy od Švandy, tudíž se již dobře znali. S Portem a jeho manželkou se Budil přátelil po dlouhá léta. Seznámili se v jejich knihkupectví, kde se prodávaly divadelní lístky. Oba byli velkými příznivci divadla, a to zejména v 70. letech 19. století, kdy české divadlo v Plzni vedlo boj s německým.⁷⁴

Dne 11. ledna se divadelní společnost vydala do Mladé Boleslavi. Budil zde nastudoval od 13. ledna do 27. března šest nových rolí např. Hipolita v Kolárově Monice. Návštěva Švandova souboru byla pro Mladou Boleslav velkou událostí. Nikdy předtím sem nezavítala společnost takových kvalit, jako tato. Divadlo bylo tedy pokaždé plné a mezi nejvýznamnějšími hosty byly purkmistr či prezident krajského soudu. Volný čas trávil Budil v Boleslavi ve vinárně U Havlů nebo v hostinci U beránka, kde dlouho do noci hrával šachy. Odsud se vydali ještě na měsíční štaci do Chrudimi a poté se vrátili do Prahy.⁷⁵

Letní sezónu zahájili na Smíchově 5. května 1872 Nestroyovou fraškou Nezvaný noční host. Každou neděli a o svátek se hrála dvě představení, a tak se musel Budil za krátkou letní sezónu naučit 35 nových úloh např.: Vilánský v Ďáblově dceři nebo Tvrdohlávka v Základní slavnosti. Na konci letní sezóny 1872 měl již Budil odehráno na 348 rolí od počátku své kariéry. Plzeň na zimní sezónu 1872/1873 poskytla opravené stávající české divadlo, aby mohlo lépe konkurovat německému. Od října zde působil Švandův ansábl, jenž se uvedl Rosenovou hrou Anděl. V sedmé sezóně se často se uváděly opery a povětšinou bylo vyprodáno. *„Uspořádali jsme v celku 185 představení – 165 večerních a 20 odpoledních. Mimo oper se takřka žádná hra neopakovala. Každý večer muselo býti něco zbrusu nového, nebo co již pár let se neprovozovalo a znovu oprášiti se*

---

⁷⁴ Český deník, 20. 3. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 78, s. 2.; 27. 3. 1921, 10, 85, s. 1–2.; 3. 4. 1921, 10, 91, s. 1–2.; 10. 4. 1921, 10, 97, s. 1–2.

⁷⁵ Český deník, 10. 4. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 97, s.1–2.; 17. 4. 1921, 10, 104, s. 2.

*muselo.*⁷⁶ Budil hrál např. D'Artagnana v Třech mušketýřích (Dumas), Augusta Molčického ve veselohře Spekulant (Korzenowský), Henryho de Sarborys ve hře Frou-Frou, Erika v Žebrácích (Staňkovský). Za dobré výkony, které Budil odváděl, dostal nabídku od ředitele Švandy, aby s ním jel do Vídně. Využil jí. Švanda ve Vídni vyjednával práva na provozování divadelních her. Večer si zašli do dvorního divadla na Valdštejnovu smrt od Schillera. Druhý den navštívili muzea a galerie. Večer šli do Karlova divadla na drama Fernanda od Sardoua. Tato hra se Budilovi tak zalíbila, že si ji u Švandy vyprosil k jeho benefici, která byla 18. prosince 1872. Vystoupil v roli Pomerola.⁷⁷

Švandovi bylo zadáno plzeňské divadlo na dalších šest let, a tak se ke konci sezóny rozhodl postavit letní arénu i v Plzni. Stavba začala v březnu. Po zimní sezóně se opět vydali na krátkou štaci do Mladé Boleslavi. Odehráli zde 52 představení a v neděli 11. května 1872 května zahájili letní sezónu v aréně na Smíchově. V ten samý den započala svou existenci i plzeňská aréna. Dne 30. října 1872 započali zimní sezónu 1873/1874 Ženou Claudeovou. Švanda v této sezóně vsadil na operu a operetu, činohra byla tak trochu v ústraní. Byla to již Švandova osmá sezóna, ale nebyla tak finančně silná jako předešlá. Na vině byl krach vídeňské burzy v květnu 1873. Za tento bankrot mohla nízká účast na hospodářské výstavě ve Vídni. Dne 14. října 1874 zahajovali 9. českou sezónu v Plzni.⁷⁸

V únoru 1875 přišel za Budilem kolega František Pilc s návrhem, zda by po představení spolu s ním nedoprovodil sestry Annu a Cenzi Královy domů. Obě zpívaly jako sólistky v opeře. Na druhý den poprosila Cenzi Budila, zda by jí opět nedoprovodil domů a on ji velmi rád vyhověl. Večerní doprovázení se stalo každodenní rutinou.⁷⁹

---

⁷⁶ Český deník, 22. 5. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 138, s. 1.

⁷⁷ Český deník, 24. 4. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 111, s. 2.; 22. 5. 1921, 138, s. 1–2.; 29. 5. 1921, 145, s. 2.

⁷⁸ Český deník, 24. 4. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 111, s. 2.; 1. 5. 1921, 10, 118, s. 2.; 15. 5. 1921, 10, 132, s. 1–2.; 22. 5. 1921, 10, 138, s. 1–2.; 29. 5. 1921, 10, 145, s. 2.; 5. 6. 1921, 10, 152, s. 2.; 12. 6. 1921, 10, 159, s. 1–2.; 10. 7. 1921, 10, 187, s. 1–2. 17. 7. 1921, 10, 194, s. 1–2.

⁷⁹ Český deník, 21. 8. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 228, s. 1–2.

V březnu jeli na krátkou štaci do Jindřichova Hradce. Doprovázení Cenzi Králové z divadla domů pokračovalo i zde a prodlužovalo se o procházky po městě. V dubnu zamířili do Českých Budějovic. Začátkem května pak započali pátou sezónu v nově natřené aréně na Smíchově. Pátá letní sezóna v letní aréně nebyla prakticky vůbec výdělečná. Na konci této sezóny se dozvěděli, že Plzeňské divadlo bylo na zimní sezonu přiděleno někomu jinému. Stávající intendant v plzeňském divadle Jan Kleissl se vzdal svého postu kvůli poslancekému mandátu. Jeho nástupcem se stal Ingác Schiebel, s nímž měl Švanda napjaté vztahy. Schiebel u městské rady zařídil, aby už Švandovi nebylo divadlo zadáno. Divadlo získala Kramuelova společnost, ale přes veškerou podporu byla sezóna pod jeho vedením velmi slabá. Švandova společnost se tedy vydala do Mladé Boleslavi, Trutnova a pak do Chrudimi. Od půli května byla zahájena činohrou letní sezóna na Smíchově. V červnu přijal Švanda nabídku na post ředitele Staročeské (míněno politicky) arény. Od března v ní jeho společnost začala působit.⁸⁰

Pravidelné schůzky a návštěvy začaly prohlubovat vztah mezi Vendelínem a Cenzi. V červenci 1875 byli nuceni uzavřít sňatek, očekávali totiž potomka. Z jeho paměti je patrné, že nebyl ze svatby nadšený.⁸¹ V každém článku, ve kterém se zmiňoval o manželství, dával mladým hochům rady, aby neudělali stejnou chybu jako on. Oddání byli v půl sedmé ráno ve vršovickém kostele farářem J. Šebánkem. V osm hodin už byli oba na zkoušce v aréně. Svatba proběhla v utajení, věděli o ní jen rodiče manželů, v divadle vůbec nikdo. Budil ještě téhož dne oznámil novinu svému řediteli. Ten ho ujistil, že od něj v blízké době nemůžou očekávat zvýšení gáže, protože jako ženatý milovník už nebude tak populární, jako kdyby zůstal svobodný. To samé platilo o Cenzi. V této sezóně poslal Švanda herce do smíchovské arény jen třikrát. Učinil tak, aby si sem obecnost neodvyklo chodit. Mezi novinky, vypravené v této sezóně

---

⁸⁰ Český deník, 21. 8. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 228, s. 1–2.; 28. 8. 1921, 10, 235, s. 1–2.; 4. 9. 1921, 10, 242, s. 1–2.; 11. 9. 1921, 10, 249, s. 1–2.; 18. 9. 1921, 10, 256, s. 1–2.

⁸¹ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

v aréně, patřily např.: Ernani od Victora Huga nebo Kmotr Šmodrcha od Juliuse Rosena.⁸²

Švanda opět získal plzeňské divadlo pro zimní sezónu 1876/1877. Cenzina sestra, provdaná Anna Hubáčková, sehnala mladým manželům v Plzni byt, který si skromně zařídili. Vendelín trávil většinu volného času v kavárně U Valdeků, kde četl noviny nebo hrál šachy. Denně se zde scházel se setníkem Lösslem, jenž ho neustále přemlouval, aby se dal k německému divadlu, že by se měl mnohem lépe. Zimní sezóna byla v Plzni zahájena Rosenovou hrou Jako v nebi. Na konci sezóny se vydali na štaci do Jindřichova Hradce. Cenzi v dopise požádala svou známou, aby jim tam sehnala prázdný byt. Budilovi si totiž vozili vybavení s sebou, aby nemuseli utrácet tolik peněz. Poté následovaly České Budějovice. Cenzi však musela zůstat v Hradci, protože měla těsně před porodem. Ještě 15. března vystupovala v operetě Faust mladší a den na to, 16. března 1877 přivedla na svět syna Rudolfa. Paní Eliška Pešková se stala Rudolfovou kmotrou. Vendelín v Českých Budějovicích najal byt a přichystal vše na příjezd manželky se synem. Cenzi ihned po příjezdu začala vystupovat v divadle. Z Českých Budějovic opět zamířili do Prahy, kde 13. května 1877 zahájili letní sezónu v aréně na Smíchově. V Praze si pronajali byt naproti zahradě Kinských.⁸³

Plzeňské divadlo bylo na zimní sezónu 1877/1878 zadáno divadelní společnosti Jana Pištěka. Švanda tedy musel zajistit štace. Nejprve jeli do Kolína, poté do Jičína, Mladé Boleslavi, Chrudimi a nakonec do Pardubic. Pištěkova společnost však neměla velký úspěch, a tak bylo na příští tři sezony plzeňské divadlo přiděleno opět Švandovi. Budil byl v roce 1878 povolán k odvodu. Aby nemusel nastoupit, obrátil se na svého známého lékaře Friedricha, jenž byl jeho velkým obdivovatelem. Muž, který rozhodoval o odvodech, byl zmíněnému lékaři zavázán, protože zachránil jeho synovi život. Budil byl tedy osvobozen. Už jednou byl k odvodu povolán, a to v roce 1868, ale protože doložil, že je živitelem rodiny, tak také nemusel narukovat. Koncem února oznámil Švanda

---

⁸² Český deník, 11. 9. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 249, s. 1–2.; 25. 9. 1921, 10, 263, s. 1–2. ; 2. 10. 1921, 10, 270, s. 1–2. .

⁸³ Český deník, 2. 10. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 270, s. 1–2.; 9. 10. 1921, 10, 277, s. 1–2. ; 16. 10. 1921, 10, 284, s. 1–2.; 23. 10. 1921, 10, 291, s. 1–2.

Budilovi, že bude hrát místo kolegy Šmahy (od půli března 1878) Krále Leara ve stejnojmenné hře od Shakespeara. „*Po představení Krále Leara v Chrudimi řekl mi Švanda: Pane Budile to bude jednou jedna z vašich nejlepších úloh.*“⁸⁴ Na jaře 1878 se manželé Budilovi dozvěděli, že očekávají dalšího potomka. V dubnu 1878 se Švandova společnost přesunula do Pardubic, kde 6. května Cenzi porodila druhého syna Kamila. Vendelín odjel s Rudolfem do Prahy zahájit 8. letní sezónu na Smíchov.⁸⁵

V říjnu byl Budil opět vyzván, aby se zúčastnil osmitedělního vojenského výcviku. Švanda ho nemohl na začátku zimní sezóny ihned postrádat. Jménem Švandy bylo požádáno o odklad na jaro. Bylo vyhověno. Dne 1. října zahajovali zimní sezónu 1878/1879 v Plzni hrou Nelíbejte po tmě od Mosera. Na jaře 1879: „*Právě jsme se chystali po skončené plzeňské sezóně na cestu do Mladé Boleslavě, když jsem obdržel ono milé pozvání. Běžel jsem ihned zase k Švandovi a sdělil mu, že bez mé pomoci Bosnu a Hercegovinu Rakousko neudrží a že mne pan Feldzeugmeister Philipovič nemůže postrádati a žádá usilovně, abych byl vycvičen.*“⁸⁶ Budil nechtěl na výcvik do Prahy, vlastně nechtěl na něj vůbec. Bylo mu vyhověno v tom, že byl převelen na výcvik k c. k. 42 praporu zeměbrany v Mladé Boleslavi. Než Budilovi odjeli do Mladé Boleslavi, zemřel jejich syn Kamil. Dne 1. dubna 1879 se Budil dostavil do kasáren, které byly za městem. Jeho nadřízení jej dobře znali z divadla, a tak se mu dostalo výhody, že mu bylo dovoleno hrát divadlo. Přes den byl na výcviku a poté pozdě do noci hrál představení v divadle. Spát chodil do pronajaté chalupy za městem, vstával ve čtyři ráno, aby se včas dostavil do kasáren. Soubor o něco později odjel na štaci do Trutnova, takže se mohl plně věnovat výcviku, který ho začínal bavit. Dne 24. května 1879 opustil kasárny v Mladé Boleslavi a odjel do Prahy na Smíchov. Tato sezóna byla poslední, kterou Budilovi trávili u Švandy.⁸⁷

---

⁸⁴ Český deník, 20. 11. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 319, s. 1.

⁸⁵ Český deník, 30. 10. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 298, s. 1–2.; 6. 11. 1921, 10, 305, s. 1.; 28. 11. 1920, 10, 328, s. 2.; 20. 11. 1921, 10, 319, s. 1–2.

⁸⁶ Český deník, 18. 12. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 347, s. 2.

⁸⁷ Český deník, 11. 12. 1921, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 10, 340, s. 1–2.; 18. 12. 1921, 10, 347, s. 1–2.; 25. 12. 1921, 10, 354, s. 1–2.

5 Snahy o uplatnění u německého divadla

„V celku jsem od 1. října 1869 až do 30. září 1879, tedy za 10 let, co jsem byl u Švandy, hrál 426 nových úloh. Vesměs důležitých a velikých.“⁸⁸ Důvody odchodu Budilových ze Švandovy společnosti byly dva. Prvním problémem bylo angažování Josefa Šmahy, který odešel z Prozatímního divadla a Švanda jej angažoval, aby cíleně soupeřil s Budilem a vyburcoval ho tak větším výsledkům. Druhou nepříjemnou záležitostí byla otázka platu. Stávajících 50 zlatých pro Cenzi a 70 zlatých pro Vendelína bylo pro mladou rodinu nedostačující. Žádali tedy zvýšení, ale Švanda odmítl. Místo toho, aby Budil soupeřil se svým kolegou a doprošoval se větší gáže, rozhodl se i s manželkou odejít k německému divadlu. Dne 23. září 1879 odehrál svou poslední roli u Švandy ve hře Kurýr Lyonský.⁸⁹

Více než na svůj um spoléhal na Cenzin, která od roku 1878 chodila pravidelně k učiteli Františku Pivodovy na hodiny zpěvu. Budil doufal, že nabyté zkušenosti zužitkuje a pomohou jim k lepšímu uplatnění. Po odchodu od Švandy se obrátil na režiséra Richarda Heitera působícího v divadle u Mikuláše v Praze, zda by ho na nějaký čas neangažoval. Přislíbil jim několik rolí, ale bez nároku na honorář. Budil jej zároveň požádal o pomoc při studování německého přednesu. Heiter mu dal několik knih o recitaci a studování úloh, ale především jej doporučil vrchnímu režisérovi zemského německého divadla Antonínu Rollovi.⁹⁰

„Musím říci zcela upřímně, že teprve A. Roll otevřel mi oči a naučil mne býtí hercem. Řekl mi hned při prvním setkání, když jsem před ním recitoval prince Urguelského Don Cesara v Donně Dianě od Moreta, že umět úlohu nazpaměť jest to nejmenší, co herec pro úlohu mu přidělenou vůbec udělati může. Jemu děkuji, že jsem se od té doby každé úlohy dokonale technicky naučil. Vlastní studium role počíná teprve, když herec ji slovně úplně ovládá. Denně jsem musel čísti nahlas nejméně čtyři hodiny, dvě dopoledne a dvě odpoledne, a to tak, že jsem nesměl dávat pozor na obsah toho, co čtu, ale jak vše vyslovuji a zda každé slovo se mi v předu a ne v hrdle ozývá. Byla to dřina od rána do večera a trvala

⁸⁸ Český deník, 1. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 1, s. 1.

⁸⁹ Český deník, 1. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 1, s. 1–2.

⁹⁰ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

6 měsíců. Od 1. října 1879 do 30. března 1880. U mé ženy o 4 měsíce déle.⁹¹ Pokud chtěl herec žádat o angažmá u německého divadla, musel předložit seznam rolí, které je schopen sehrát během 48 hodin s jedinou zkouškou. Tudíž musel Budil neustále zkoušet, aby měl alespoň nějakou naději na úspěch.⁹²

Budil ani tentokrát nevydržel v Mikulášském příliš dlouho, tentokrát to bylo rovných 6 měsíců. Na základě několika představení, která navštívili lidé vyslaní ředitelem českého zemského divadla Janem Nepomukem Maýrem, byla Cenzi pozvána k pohostinským hrám i s manželem. Platové podmínky byly horší nežli u Švandy, ale bylo ujednáno, že se každým rokem budou lepší. Cenzi si prosadila, že chce účinkovat v Troubadourovi v roli Azuceny. Maýr byl zásadně proti, ale ona trvala na svém. Budil musel svou roli vybírat s důrazem na to, aby si nerozhněval některého ze stávajících milovníků u divadla. Vybral si roli Petruchia v Shakespearově veselohře Zkrocení zlé ženy. Hru měl režirovat Kolár ml., ale kvůli vzájemné antipatii se jí vzdal ve prospěch herce Šamberka. Kritika byla s Vendelínovým výkonem spokojená, avšak na Cenzi se sneslo pochvaly o něco méně. Řediteli se Budil zalíbil a přislíbil mu další dvě vystoupení. S Cenzi se domluvil na tom, že role jí bude vybírat on sám. Budil si zvolil roli Othella a Pomerela ve Fernandě. Nejprve mu byli ředitelem přislíbené, ale po zásahu Kolára ml. a divadelního družstva mu bylo sděleno, že nejsou k dispozici herci, kteří by v daných hrách obsadili role Jaga a Klotildy, tudíž inscenaci nelze realizovat. Budil nezhálel a snažil se nastalou situací řešit. Obešel několik divadelních kritiků, kteří mu poradili, aby se snažil získat charakterní roli např. zmíněného Jaga. Avšak ani s tímto nápadem nepochodil a z angažmá v českém zemském divadle sešlo. Po tomto neúspěchu se začali ještě více snažit, aby dosáhli angažmá v německém divadle. Od kolegy Hanuše Trochlila získal užitečné informace o německém divadle. Poradil jim, aby oba jeli do Berlína a zaregistrovali si u nějaké divadelní agentury, což také v červenci 1880 udělali.⁹³

---

⁹¹ Český deník, 1. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 1, s. 1.

⁹² Český deník, 1. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 1, s. 1–2.; 8. 1. 1922, 11, 8, s. 1.

⁹³ Český deník, 8. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 8, s. 1.; 15. 1. 1922, 11, 15, s. 1–2.; 22. 1. 1922, 11, 22, s. 1–2.

Den po příjezdu se Cenzi vydala do Roedrovy agentury, kde na zkoušce zapěla několik árií. Sekretář Toussaint, který v kanceláři vše vyřizoval, byl z jejího hlasu nadšený. Druhý den obdržela dvě nabídky. Jednu do Rigy a druhou do Mohuče. Rozhodli se pro druhou možnost. Budil si snažil taktéž obstarat nějaké angažmá, avšak neúspěšně. Vrátili se tedy do Prahy. Budil piloval svůj herecký projev a Cenzi sháněla garderóbu. Začátkem září odjela do Mohuče a Vendelín obdržel od drážďanského agenta nabídku na angažmá ve Waldheimu u ředitele Clara. Přijal jej a 25. října 1880 vystoupil ve hře *Boj s dámami*. Celý waldheimský soubor čítal jen 9 osob. Kulisy a garderoba byly v žalostném stavu. Vendelín byl po prvním odehraném představení v rozpacích. Říkal si, že začátky jsou těžké a že tato zkušenost jej jen zocelí. O bídne úrovni divadla napovídá i fakt, že ředitel zadal Budilovi úlohu, která se měla hrát druhý den. Vendelín oponoval, že je nemožné naučit se roli v tak krátké době. Ředitel opáčil „*To také nežádám, ale hrát budete. Naše suflérka vám poví každé slovo, ona umí ten kus nazpaměť.*“⁹⁴ Cenzi v Mohuči sklízela úspěchy, ale pouze do doby než se odmítavě postavila nemravným návrhům místního kapelníka. Ten její působení podmínil tím, že jí přidělené party budou zkoušet u něj doma. Cenzi však nesouhlasila a tak kapelník zařídil, aby byla nahrazena jinou sólistkou. Vendelín pobídl Cenzi, aby se bez okolků vrátila do Prahy. Sám dal ve waldheimském divadle výpověď s tím argumentem, že ho takové divadlo pouze zdržuje.⁹⁵ „... *celý ten pokus stál dva tisíce zlatých, a ty jsme nemuseli litovati. Také nám to ani nenapadlo. Něco jsme viděli, něčemu jsme se naučili, něco užili, a leccos i zkusili, a vše to nebylo ani tak draze zapláceno. A pak ten klid, ten duševní klid, ten nebyl vůbec k zaplacení.*“⁹⁶

5.1 Návrat k Pištěkovi

Našetřených peněz měli ještě dostatek, avšak Budil po příjezdu do Prahy nezahálel a požádal divadelního ředitele Pištěka o angažmá, který však nabízel ještě horší finanční podmínky nežli Švanda, takže odmítl. Avšak o několik týdnů

⁹⁴ Český deník, 12. 2. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 43, s. 2.

⁹⁵ Český deník, 29. 1. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 29, s. 1–2.; 5. 2. 1922, 11, 36, s. 1.; 12. 2. 1922, 11, 43, s. 2.

⁹⁶ Český deník, 12. 2. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 43, s. 2.

později přišel ředitel o herce Liera, kvůli hádce, která mezi nimi proběhla. Proto se obrátil na Budila s tím, že vyhoví jeho požadavkům ohledně gáže. Než Budil dorazil za Pištěkem do Pardubic, celá situace mezi těma dvěma se urovnala. Aniž by byl informován o celé situaci odjel sám bez ženy, která zůstala i se synem v Praze u jeho rodičů. Její obor byl u Pištěka obsazen. Od 15. prosince 1880 počal působit v této společnosti. Byl tam poněkud navíc a hrával pouze menší role, ale zato se dostal jak k režii činohry, tak i operety. Po Pardubicích následovaly štace do Kolína a Mladé Boleslavi. Pozitivní kritika, která se pojila s Budilovými výkony téměř na každé štaci, způsobila to, že Vendelín nebyl mezi herci oblíbený. Avšak nutno podotknout, že si ředitel začal uvědomovat, jak je pro něj cenným a nepostradatelným hercem.⁹⁷

V květnu 1881 odjela společnost na Vinohrady do letní arény tzv. Kravína. Zahájila zde letní sezónu hrou *Válka v míru*. Pištěk tuto arénu zakoupil od Josefa Emila Kramuela v roce 1877. V nepozměněné podobě se v ní hrálo až do konce letní sezóny 1881, poté ji Pištěk nechal strhnout a vystavět novou modernější, která pojala více návštěvníků. V roce 1892 začala aréna překážet regulační čáře rozrůstajících se Královských Vinohrad. Ředitel tedy nechal divadlo přesunout na vedlejší pozemek a vystavěl zcela novou. Až do jeho smrti bylo letní divadlo neodmyslitelnou složkou pražského kulturního života.⁹⁸

Zimní sezónu započali v září v Brně a poté následovala Chrudim. V době, když byl Budil s Pištěkem v Brně, vystavěl Švanda nové divadlo na Smíchově, ve dvoře domu U Libuše. „*Doba se zdála býti novému podniku starého Švandy velice příznivá. Národní divadlo vyhořelo a prozatímni již nemohlo pojmout všecko obecenstvo české, jež během let úžasně vzrostlo. I já měl prospěch z toho, že smělou svou myšlenku, zříditi druhé stálé divadlo v Praze na Smíchově Švanda uskutečnil, neboť angažoval se slušnou gází mou ženu pro svůj nový podnik.*“⁹⁹ Od října 1881 tedy působila v opeře u Švandy, ale nebylo tomu na dlouho, protože již v půli ledna 1882 přešla Cenzi do operního souboru k Pištěkovi. Ze Švandova souboru byla propuštěna z toho důvodu, že se snížil počet návštěvníků.

⁹⁷ Český deník, 19. 2. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 50, s. 2.

⁹⁸ TEICHMAN, s. 42–43.

⁹⁹ Český deník, 12. 3. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 71, s. 2.

Úbytek byl způsoben obavou diváků, aby je nepotkal stejný osud, jako několik stovek obětí požáru ve Vídeňském Ringtheateru. Pištěkova společnost pokračovala z Chrudimi do Mladé Boleslavi, Trutnova a Hořic, kde ukončili zimní štace.¹⁰⁰ V květnu 1882 zahájili opět letní sezónu v Kravíně v Praze. Následující dvě sezóny (1882/1883, 1883/1884) se odehrály ve stejném duchu jako ty předchozí.¹⁰¹

Neustálé kočování mezi štacemi se pro celý soubor stávalo velmi náročným a vyčerpávajícím. Proto ředitel přistoupil k podání žádosti o zadání stálého divadla. V létě roku se totiž 1884 se rozhodovalo o tom, komu případně plzeňské městské divadlo, protože stávající ředitel Pokorný vyčerpал veškeré své trumfy pro úspěšné vedení. Zájem projevilo několik ředitelů divadelních společností, ale nejvýraznějšími osobnostmi byli pánové Švanda a Pištěk. Plzeň byla přidělena Švandovi, a tak se Pištěk ujal vedení Národního divadla v Brně. Zde divadelní družstvo zakoupilo nové prostory a přebudovalo je na divadlo. Přestavba neprobíhala podle plánů a tak Pištěkův soubor musel zimní sezónu zahájit na štacích v Kutné Hoře, Kolíně a Německém Brodě. Teprve od 6. prosince 1884 začali působit v Brně. Zahájeno bylo Kolárovou hrou Magelóna, jejíž režie se ujal Budil osobně. Z Brna podnikli krátkou štaci do Kutné Hory a od 2. května 1885 začali další letní sezónu v Kravíně. Zimní sezóna 1885/1886 se od té předchozí lišila jen minimálně.¹⁰²

Významným mezníkem v dějinách divadelnictví v Českých zemích je datum 23. dubna 1886, kdy se v Umělecké besedě v Praze konala první valná hromada Ústřední jednoty herecké, za předsednictví Vojty Slukova.¹⁰³ „*Založení Ústřední jednoty herecké byl první krůček ku zajištění existence starých herců a hereček, kteří nemohou více hrát.*“¹⁰⁴ Na tuto schůzi dorazilo veškeré české herectvo, dokonce i první ředitel Národního divadla František Adolf Šubrt. Za

---

¹⁰⁰ ČERNÝ, s. 123.

¹⁰¹ Český deník, 26. 2. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 57, s. 1–2.; 12. 3. 1922, 11, 71, s. 2.; 19. 3. 1922, 11, 78, s. 2.; 25. 3. 1922, 11, 84, s. 1.; 2. 4. 1922, 11, 91, s. 1–2.; 9. 4. 1922, 11, 98, s. 1–2.; 7. 5. 1922, 11, 124, s. 2.

¹⁰² Český deník, 4. 6. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 152, s. 1–2.; 18. 6. 1922, 11, 165, s. 1–2.

¹⁰³ Český deník, 2. 7. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 179, s. 1–2.

¹⁰⁴ Český deník, 2. 7. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 179, s. 2.

první rok existence čítala společnost 378 řádných členů, 207 přispívajících a 26 členů zakládajících a 6550 zlatých na účtu.¹⁰⁵

V létě 1886 se Pištěk opět ucházel o plzeňské divadlo. Když zjistil, že se o něj taktéž zajímá Eduard Vojan, v té době jeden z nejúspěšnějších herců, svou žádost stáhl a divadlo tak připadlo jemu. O několik dní později však Vojan navštívil Vinohradskou arénu a požádal Pištěka, zda by za něj Plzeň nepřevzal. Ten neváhal a ihned podal žádost, která mu byla městskou radou obratem schválena. Budil nerad opouštěl Prahu. Zejména proto, že celou zimní sezónu nemohl navštěvovat svou rodinu, jako tomu bylo v letních sezónách, když působili v Praze. Především mu chyběly rodinné nedělní obědy. „*Třicátého září bylo velmi živo na Smíchovském nádraží, když odjížděl více než padesát členů čítající soubor divadelního ředitele Jana Pištěka do Plzně.*“¹⁰⁶ Zimní sezónu 1886/1887 zahájil soubor Bozděchovou veselohrou Světa pán v županu, v němž opět Budil ztvárnil knížete Borghese. Opera se uvedla Smetanovou Prodanou nevěstou. Kapelník Karel Kovařovic, kterého Pištěk získal pro operu, uvedl 15 oper a dvanáct operet např. Hubička či Bandité. Jeho práce se setkala s velkým úspěchem. Německé divadlo bylo stále o něco více navštěvované, avšak nemělo repertoáru prakticky žádnou operu, čehož Pištěk využil a vsadil na ní vše. Jeho umělecká snaha byla úspěšná, ač vykoupena deficitem 3 180 zlatých. Pištěkova společnost se s Plzní rozloučila 8. března 1887 vyprodaným představením Prodaná nevěsta.¹⁰⁷

Kvůli malichernému nedorozumění, kdy si Budil udělal z Pištěka legraci na jevišti, dostal v letní sezóně 1887 tříměsíční výpověď. Ihned se o tom dověděl Švanda a nabídl mu angažování pro něj i jeho ženu za ještě lepších podmínek, než které měl doposud u Pištěka. Také se mu svěřil, že by svou společnost pronajal někomu mladšímu, nejlépe jemu. Budil si vzal čas na rozmyšlenou a po konzultaci se ženou se rozhodl nabídku nepřijmout. Vzpomněli si, jak vypočítavě

---

¹⁰⁵ Český deník, 9. 7. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 186, s. 1–2.

¹⁰⁶ Český deník, 15. 10. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 284, s. 2.

¹⁰⁷ Český deník, 3. 9. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 241, s. 1–2.; 17. 9. 1922, 11, 256, s. 1–2.; 22. 10. 1922, 11, 291, s. 1–2.; 5. 11. 1922, 11, 304, s. 1–2.; 12. 11. 1922, 11, 311, s. 1–2.

se k nim Švanda v minulosti zachoval.¹⁰⁸ O dalším působení měl Budil celkem jasno: „*Když Švanda vidí ve mně člověka, který by s úspěchem dovedl pro něho i sebe vydělávati peníze vedením divadla, tož by bylo hloupé ode mne, dříti se na něho. Zadám si koncesi sám a sestavím si svůj vlastní divadelní soubor, dle svého vkusu. Než však spálím za sebou všechny mosty, zatluču ještě jednou na bránu Národního divadla, zda mi neotevrou.*“¹⁰⁹ Budil napsal řediteli Šubertovi dopis, zda by ho neangažoval pro jakýkoliv obor či nějakou epizodu. Odpovědi se mu nedostalo.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Český deník, 19. 11. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 318, s. 2.

¹⁰⁹ Český deník, 19. 11. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 318, s. 2.

¹¹⁰ Český deník, 26. 11. 1922, Vendelín Budil, *Z mých hereckých vzpomínek*, 11, 325, s. 1–2.

6 Budilova divadelní společnost

K obdržení divadelní koncese bylo nezbytné prokázat bezúhonnost, způsobilost a mít dostatečný kapitál. Také bylo nutné, aby se za něj přimluvil významný umělec, v Budilově případě to byl František Ferdinand Šamberk. Po obdržení koncese, začal sestavovat herecký soubor. Prvním angažovaným hercem, byl komik Jan Zdrubecký. Z Pištěkova ansáblu přiměl k odchodu Karla Liera i s manželkou za příslib větších gáží. Dalšími členy byli manželé Machovi a Zelenkovi, Tereza Novotná, Václav Černý, František Zvíkovský, Bohdan Lachmann, Anuše Lhotová, Kamila Harry, Anna Juneková, sestry Elsnerové, Emma Stříbrná a Josef Stříbrný. V tomto složení započala Budilova společnost svou existenci 1. září 1887 cestou na první štaci do Písku. Ještě před odjezdem si Vendelín zažádal o povolení, vystavět na obecní louce Obcizně v Pecháčkových (dnešních Štruncových) sadech, letní arénu. Starosta Pecháček se mu snažil budování rozmluvit, zejména kvůli celoroční nízké návštěvnosti divadla. Budil byl neústupný a prosadil svou. Stavitelem byl vybrán plzeňský tesař Červenka, který ji během zimní sezóny vystavěl.¹¹¹

Jelikož nebylo Budilově společnosti zadáno žádné stálé divadlo v Českých zemích, musela se uchýlit k cestování po štacích. Během první zimní sezóny navštívila město Písek, kde došlo k jisté finanční ztrátě, ale za to získala mnoho cenných zkušeností. Poté pokračovali do Příbrami, kde do souboru přibyli herci Karel Schwarz, Karel Želenský a Otýlie Stropnická. Zde také Budil obdržel dopis od pana Smoly, který ho zval na hostování do jeho zcela nového divadla v Novém Bydžově. Budil nabídku přijal a po plánované zastávce v Poděbradech se odebral do Nového Bydžova. „*Na každé štaci, kam jsme poprvé zavítali, bylo prvním představením Štolbovo Vodní družstvo a vždy ve prospěch Ústřední Matice Školské.*“¹¹² Poté následovala Chrudim, jejíž divadlo bylo zadáváno pouze solidním a čestným ředitelům, tudíž tato štace byla pro Budila velkým zadostiučiněním. Byla to velmi výnosná štace, která vyrovnala veškeré předchozí ztráty. Následovala Mladá Boleslav, kde společnost odehrála výborná

---

¹¹¹ Vendelín, *Z mých ředitelských vzpomínek I.*, Praha 1919, s. 7–49.

¹¹² Tamtéž, s. 27.

představení, která jim zajistila zdejší divadlo i na příští sezónu. V květnu 1888 musel Budil hledat ještě jednu štaci, než zahájil letní sezónu v plzeňské aréně Na Obcizně, protože nebyla doposud dostavěná. Společnost tedy vyrazila do Loun, kde prodělala všechny získané peníze z předchozích štací. Od 31. května 1888 začali hrát v plzeňské aréně.¹¹³

„Pobyt v starých divadlech nebyl v létě příjemný a návštěvy ochabovaly“¹¹⁴ To byl důvod, proč se budovala letní divadla. První plzeňskou arénu vybudoval Pavel Švanda ze Semčic v roce 1873 jako pokračovatelku pražských arén na Pštrosce a na Smíchově. Švandova aréna po třech letech zkrachovala a trvalo další tři roky, než byla vystavěna nová menší, finančně nenáročná arenka pod taktovkou ředitele Jana Košnera. Byla umístěna v hostinské zahradě zvané „V Pekle“. Její konec zapříčinil až vznik Budilovy větší arény. Nejlevnější lístky Na Obciznu se daly pořídit za 30 krejcarů, nejdražší za 50 krejcarů. Vstupné pro studenty, vojáky a na galerii to bylo za 10 krejcarů. Zahajovacím představením byli Štolbovi Maloměští diplomaté. *„První bitva v areně plzeňské byla vyhrána, oba zdejší časopisy svorně zvěstovaly, že kvalita mé družiny předčila veškerá očekávání.“¹¹⁵* V první letní sezóně bylo odehráno 120 her, pouze jedno bylo zrušeno pro velký déšť.

Od 1. září 1888 započali zimní sezónu 1888/1889 v Pardubicích. Pokračovali v Hradci Králové, Chrudimi, Mladé Boleslavi a zakončili ji v Trutnově. V květnu 1889 bylo obecním zastupitelstvem rozhodnuto, že pro následující zimní sezónu bude plzeňské městské divadlo zadáno Budilově společnosti. Velká radost tak zavládla nejen ve Vendelínově profesním, ale i v soukromém životě. Dne 7. července 1889 se mu v Plzni narodila dcera Anna. Koncem září zahájili hrou Syn člověka od Jeřábka své působení v plzeňském městském divadle. Ve druhé polovině této zimní sezóny se na výtělcích společnosti odrazila epidemie chřipky. Na pokrytí nákladů padly všechny doposud vydělané peníze a dokonce Budil musel požádat svého bratra Rudolfa o

---

¹¹³ BUDIL, s. 16–46.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 46.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 56.

finanční pomoc. „*Byla to rána, z níž jsem se nevzpamatoval*“¹¹⁶ Letní sezónu strávili opět v aréně Na Obcizně.¹¹⁷

Na zimu 1890/1891 rovněž získali plzeňské divadlo. Návštěvnost byla velmi nízká, proto byl Budil nucen požádat městskou radu o zkrácení sezóny. Přáteli byl varován, že pokud tak učiní, nedostane plzeňské divadlo na příští zimní sezónu. „*Můj repertoár pro Plzeň byl vyčerpán. Na zakupování novinek a jejich výpravu nebylo peněz. Musel jsem se získaným v Plzni repertoárem jeti do jiných měst a vydělati jinde nějaké peníze, abych jimi pak mohl krýti opravy arény a částečně i deficit letní sezóny.*“¹¹⁸ Zkrácení sezóny mu bylo povoleno. Pro dokončení započaté sezóny byl intendantem povolán Pištěk. Již 6. ledna 1891 odjížděl Budil se svou společností do Chrudimi. Poté se vydali do Mladé Boleslavi, Hradce Králové a Nymburka. Čtvrtá letní sezóna na Obcizně začala 15. května 1891. Na zimní sezónu 1891/1892 bylo plzeňské divadlo zadáno Pištěkovi. Budil tedy požádal svou ženu, aby protentokrát vyjednávala štace ona. Zajistila jich celkem osm: Jičín, Nový Bydžov, Josefov, Kolín, Chrudim, Hradec Králové, Tábor a České Budějovice. Ve čtvrté letní sezóně odehráli 90 činoher ve 155 představeních a od 1. října 1891 započali zimní štace.¹¹⁹ Na Kolín Budil vzpomínal velmi smutně, zejména kvůli vánočním svátkům.: „*Po velice chudé a skromné večeri neměli jsme všichni tři dohromady na sklenici piva. Stalo se to tím, že většině členů vyplatil jsem gáže před svátky a na sebe jsem nepamatoval. Jit si v cizím městě vypůjčit, dobře nešlo, a tak nezbyvalo, než sušit zuby a těšiti se na prostřední svátek. Šli jsme tedy po večeri na procházku, abychom viděli, jak se jiní lidé mají dobře anebo snad ještě hůře. Našemu Rudolfovi bylo tehdy čtrnáct let a těšil se jako každý hoch na vánoce a tak smutně to dopadlo.*“¹²⁰

Pátá letní sezóna byla velmi slabá. Budil uváděl novinky i frašky, avšak nic diváky nepřimělo k návštěvě. Rozhodl se situaci vyřešit najmutím varietního

---

¹¹⁶ BUDIL, s. 117.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 46–61.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 143.

¹¹⁹ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 536/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

¹²⁰ BUDIL, s. 192.

spolku. V tisku si v anonci varietních podniků vybral nabídku francouzského uskupení Les trois frères Mathias, le fourneau diabolique. Zaslal jim dopis, ve kterém nabízel jednu pohostinskou hru v letním divadle a 50 procent z brutta. V jejich odpovědi stálo, že požadují nejméně 3 vystoupení a za každé fixní honorář 50 zlatých. „*Neváhal jsem již ani na okamžik a směle se odvážil obětovat této špekulaci posledních 150 zlatých.*“¹²¹ V červnu bratři Mathiasové s velkým úspěchem vystoupili v Budilově aréně.¹²²

Na zimní sezónu 1892/1893 se opět zadávalo městské divadlo v Plzni. Ač Vendelín projevil zájem, divadlo získal Pavel Švanda ml. Poté přišla nabídka, zda by se nechtěl stát od 1. září 1892 placeným ředitelem brněnského družstva v Prozatímním národním divadle na Veveří.¹²³ Družstvo nabízelo post ředitele, režiséra a herce pro Budila a operní pěvkyni pro Cenzi, za 200 zlatých bez beneficí a dalších honorářů. V Brně působili od 1. října 1892 do 3. dubna 1893. Poté byl soubor poslán do Českých Budějovic, aby zde odehráli několik představení, než odjedou do Plzně Na Obciznu, jíž mělo brněnské družstvo u Vendelína v pronájmu. Na konci sezóny, zřejmě z důvodu velkého deficitu a negativních zpráv, které podával Brnem dosazený sekretář Ninger, nabídlo Brno novou smlouvu, která byla pro Budila velice nevýhodná. Opravňovala družstvo např. k tomu, že v případě schodku musí ředitel do 14 dnů rozpustit herecký soubor. Vendelín odmítl podepsat a podal demisi. Musel dát všem členům brněnského ansáblu výpověď, ale nabídl jim, aby zůstali u něj. Z jeho společnosti zůstalo jen několik věrných.¹²⁴

Od 16. srpna 1893 byl tedy opět svým pánem a začátkem září hrál v aréně na vlastní pěst. Sedmá letní sezóna byla jedna z nejlepších. Cenzi byla opět vyslána, aby zajistila štace na zimní sezónu 1893/1894. Získala Nový Bydžov, Hořice, Hradec Králové, Chrudim, Mladou Boleslav, Tábor a Jindřichův Hradec. V letní sezóně požádal Budil město o subvenci, která mu byla díky panu

---

¹²¹ BUDIL, Vendelín, *Z mých ředitelských vzpomínek II.*, Praha 1920., s. 215.

¹²² BUDIL, II, s. 213–216.

¹²³ Družstvo českého národního divadla v Brně se zasloužilo o budování Národního divadla v Brně v letech (1881–1894). BĚLINA, Pavel; BOROVIČKA, Michal; KUČERA, Jan Pavel, a kol. *Velké dějiny země Koruny české XII.b*, Praha 2012, s. 449.

¹²⁴ BUDIL II., s. 222–256.

Františku Schwarzovi¹²⁵ udělena ve výši 600 zlatých. Obdržel ji pouze pod podmínkou, že letní sezóna nebude delší než tři měsíce, aby byla mezi letní a zimní sezónou dostačující přestávka. Na nadcházející zimní sezónu 1894/1895 Cenzi opět vyjednala několik štací: Písek, Tábor, Slané, Kladno, Roudnici, Mladou Boleslav, Hradec Králové a Náchod.¹²⁶

Ani do divadla ani do arény tuto sezónu lidé nechodili. Příčinou byla Národopisná výstava v Praze, kam se každý vydal raději než do polorozpadlé arény Na Obcizně. Budil již vyčerpal své úspory, a než aby se ještě více zadlužil u svého bratra, rozhodl se snížit počet zaměstnanců. Vydal manifest, v němž oznamoval své rozhodnutí a doložil i účty. Herci na něj zareagovali velmi překvapivě. Nechali jej uveřejnit v novinách, čímž došlo ke zvýšení návštěvnosti a ani nebylo nutné snižovat gáže. V květnu 1895 se rozhodovalo, komu bude na zimní sezónu 1895/1896 zadáno plzeňské divadlo. Tentokrát bez problémů zvítězil Budil.¹²⁷

Vendelín v této sezóně provedl jisté změny, které vedly k ustálení a zkvalitnění opery. Budilova společnost tak odpovídala všem požadavkům městské rady a zůstala v plzeňském divadle na zimní sezóny až do roku 1900. Letní sezóny hráli v aréně. Mezi sezónami se vydávali na krátké štace, aby bylo na splacení dluhů.¹²⁸ Aby Vendelín pozvedl renomé své společnosti, nabídl ji k pohostinským hrám v Národním divadle. Jelikož zde byla nedělní představení dlouhodobě nezisková, správa Národního divadla neváhala a přijala Budilovu nabídku. Ten svou společnost nabízel zadarmo a bez nároku na cestovné. Avšak vedení trvalo na zisku 1/3 z brutta. Budilovci 11. a 18. července 1897 odehráli Malého Lorda od Burnetta, v němž hlavní roli ztvárnila Budilova sedmiletá dcera Andulka. Společnost měla obrovský úspěch a sklízela veliké ovace. Výnos byl 203 zlatých.¹²⁹

---

¹²⁵ Říšský a zemský poslanec, který Vendelína vždy podporoval.

¹²⁶ BUDIL II, s. 257 – 293.

¹²⁷ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 536/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

¹²⁸ SPALOVÁ, s. 191–199.

¹²⁹ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

Zimní sezóna 1896/1897 skončila a Budilova společnost měla zajištěnou pouze jedinou štaci v Písku, a to jen na pár představení. Ostatní již byly beznadějně obsazeny. Bývalý člen Budilovy společnosti Bohumil Pták doporučil řediteli, aby vyjel do divadla ve Splitu. Pták vyprávěl o svém obrovském úspěchu a nemějším výdělku, který tam loni získal. To bylo to, co Budil potřeboval. Vydal se tedy do Prahy, kde se sešel s vedením divadla. Split žádal, aby s Budilem přijelo 11 sólistů, 32 hudebníků a 24 sboristů. Požadavky tedy lpěly pouze na opeře a slibované podmínky byly velmi příznivé: denní zisk 500 zlatých a 1000 zlatých při první zkoušce. Poté vyplácen bonus 1000 po čtvrtém, dvanáctém a dvacátém čtvrtém představení. Podmínky byly ujednané, když tedy Budil dokončil štaci v Písku, mohli odjet do Splitu. Cestou se však všechno komplikovalo. Na poslední chvíli se změnila trasa, kterou měli jet do Splitu, tudíž přestaly platit vyjednané slevy a musely se zakoupit nové jízdenky. Herci cestou utratili veškeré své peníze, takže ředitel musel ze svého kupovat jídlo pro celou výpravu. Bohumil Pták slíbil, jak Budilovi, tak splitskému vedení svou účast, avšak z Národního divadla nebyl ihned propuštěn, což ve Splitu způsobilo komplikace. Budil bez něj nesměl vystupovat. Telegrafováním domů, aby nastalou situaci vyřešil, utratil poslední peníze. Nakonec se vše vyřešilo a 26. dubna 1897 odehráli Prodanou nevěstu. Avšak účast v divadle byla velmi nízká. Budil se později ve Splitu dozvěděl, proč byla situace tak komplikovaná.¹³⁰ „*Ve Splitu se střídala italská stagiona s charvátskou. Na jaro měli dostat divadlo Italové a Budil byl narychlo povolán Charváty, aby jim to překazil. Národnostní spory se v poslední době přiostrily a k tomu se mezi sebou potíraly dvě charvátské frakce. Jedna z nich české divadlo bojkotovala stejně jako Italové, kteří ve Splitu tvořili majetnější část obyvatelstva ... K tomu se katastrofálním výskytem révokazu zhoršily i sociální podmínky, tak alespoň vysvětlovali domácí lidé svou neúčast.*“¹³¹ Pro Budila to byla velice prodělečná štace.¹³²

---

¹³⁰ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 184/106, Budilův dopis Schwarzovi ze Splitu, 27. dubna 1898.

¹³¹ SPALOVÁ, s. 202.

¹³² Tamtéž, s. 200–202 .

V poslední sezóně 1899–1900 sdělil Budil plzeňskému intendantovi stav jeho financí. Doufal, že mu město zvýší subvenci, protože jinak by se nemohl ucházet o plzeňské divadlo. Navýšení příspěvku však rada zmítla a vypsala na zadání divadla konkurs. I přes velké dluhy podal Budil žádost o plzeňské městské divadlo na zimní sezónu. Začátek září bylo oznámeno, že je divadlo zadáno řediteli Františku Trnkovi. Společnost se tím začala rozpadat. „...*rozhodl jsem se ihned vzdát se dalšího ředitelování a vrátit se do řad herců, jež neměl jsem nikdy opustit.*“¹³³ Svým zaměstnancům oznámil, že od 1. října 1899 končí jako divadelní ředitel a ukončil činnost své společnosti. Obec od něj odkoupila jak arénu, tak kulisy za 1540 zlatých.¹³⁴ Budil uspořádal ve své letní aréně 13 letních sezón a během nich odehráli 1798 představení. V sedmi zimních sezónách, které trávili v plzeňském divadle, jich bylo 1302.¹³⁵

---

¹³³ SPLAOVÁ, s. 208.

¹³⁴ Tamtéž, s. 207–209.

¹³⁵ BUDIL II., s. 257–293.

7 Osudová Plzeň

Po rozpadu své divadelní společnosti se Budil opět ucházel o angažmá v Národním divadle. Nejprve mu bylo správou divadla oznámeno, že pro něj není místo, ale o několik měsíců později jej přizvala k hostování v několika hrách, avšak pod podmínkou, že si nebude činit nárok na angažmá. Také bylo dohodnuto, že pokud budou jeho ztvárnění úspěšná, přizvou jej k dalšímu hostování v rolích, které si sám zvolí. Vystoupil ve dvou Hauptmannových hrách. Nejprve 9. února 1901 jako vodník v Potopeném zvonu a 18. března 1901 jako forman Henčl ve stejnojmenné hře. Obojí mělo velký úspěch.¹³⁶ Ke konci března se tedy Budil obrátil na ředitele Národního divadla se svým výběrem. Jenže přes předchozí dohodu byl Budil opět odmítnut. Ředitel Schmoranz argumentoval tím, že jím vybrané role nejsou na repertoáru a v nejbližší době ani nebudou.¹³⁷

Rudolf Deyl, herec, který působil v Budilově společnosti v letech 1902 – 1905, si ve svých vzpomínkách klade otázku, proč herec Budilovy velikosti nebyl angažován v Národním divadle? Jako jednu z možností uvádí napjatý vztah mezi Vendelínem a Františkem Kolárem, jenž se stal předním představitelem tohoto divadla a tak mohl zabránit jeho přijetí do souboru.¹³⁸ Ema Jeřábková, herečka, jež účinkovala v Plzni v letech 1902–1907, o tomto odmítnutí píše: „...pak zůstala velká jizva v srdci Budilově, protože dobře věděl a my všichni, že do Národního veškerým svým nedostižným uměním patřil a že by byl býval jednou z jeho největších ozdob.“¹³⁹ Po tomto neúspěchu se s prosbou o angažování obrátil na ředitele Pištěka, který ho přijal za stejných podmínek jako před třinácti lety. V této společnosti působil od 16. září 1900 do 16. března 1902.¹⁴⁰ Počátkem roku 1902 rozeslal stavební referent nově vznikajícího plzeňského divadla Josef Čipera třiatdvaceti divadelníkům, mezi nimiž byl i

---

¹³⁶ SPALOVÁ, s. 211–216.

¹³⁷ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 7931, 103/360, Budilův dopis řediteli Schmoranzovi, 28. března 1901.

¹³⁸ DEYL, Rudolf, *Vavříny s trny*, Praha 1973, s. 65.

¹³⁹ JEŘÁBKOVÁ, Ema, *Vzpomínky na Budila*, In: *Divadlo*, 5, 1954, č. 5, květen, Praha, s. 462.

¹⁴⁰ Český deník, 14. 1. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 11, s. 1–3.

Budil, žádost o vypracování elaborátu. Měli v něm představit svou vizi organizace nového divadla. Při utváření divadla vzniklo Divadelní družstvo, které čítalo 100 členů, z nichž každý z nich vložil 500 korun jako základní vklad a další 500 korun pro případný neúspěch divadla. V lednu téhož roku byl tímto družstvem vybrán jako nejlepší návrh právě ten Budilův. Vendelín byl předsedou družstva Františkem Schwarzem požádán, zda by se ujal postu ředitele. Budil nejprve váhal, ale nakonec nabídku přijal.¹⁴¹

7.1 Působení v novém plzeňském divadle v letech 1902–1912

Budilovi se již natrvalo přestěhovali do Plzně, kde si pronajali byt v Plachého ulici č. 19. Po nastěhování se ihned ujal prací v divadle. Začal sestavovat činoherní soubor a jeho repertoár. Operní a operetní ansábl byl mimo jeho pravomoci, za něj zodpovídal kapelník Antonín Kott.¹⁴²

Slavnostní otevření nového divadla¹⁴³ proběhlo 27. září 1902 ve čtvrt na dvanáct dopoledne.¹⁴⁴ Na nejvyšší terase divadla spustili trubači slavnostní fanfáry a orchestr počal hrát Smetanovu slavnostní předehru. Poté se návštěvníci usadili v hledišti a na jevišti předneslo své projevy vedení Družstva (Čipera, Schwarz) a purkmistr Peták.¹⁴⁵ Zahajovacím přestavením byla Smetanova Libuše. Operu řídil Antonín Kott, Libuši zpívala Marie Monreálová, Přemysla Emil Burián, Chrudoše Jiřík Huml, Štahlavu Václav Vlček, Lutobora Cecil Vašíček, Radovana Jan Ouředník, Krasavu Jetty Kurzová a Radmilu Anna Gärtnerová.¹⁴⁶

Vendelín se také zasadil o vytvoření baletního souboru. Vedení se ujala baletní mistryně Jana Freisingrová, jež měla v souboru dvě sólistky a 16 elévek.

---

¹⁴¹ Český deník, 28. 1. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 25, s. 10–12.

¹⁴² Český deník, 11. 3. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 67, s. 34–36.

¹⁴³ Dnešní divadlo J. K. Tyla byla budováno v letech 1899–1902. Architektem byl Antonín Balšánek. Oponu vytvořil Augustin Němejc. *Sto let českého divadla v Plzni 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 41.

¹⁴⁴ *Sto let českého divadla v Plzni 1865–1965*, Plzeň 1965, s. 16.

¹⁴⁵ Český deník, 20. 5. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 137, s. 79–80.

¹⁴⁶ Český deník, 3. 6. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 150, s. 87–88.

Budil měl toto uskupení nejraději. Bylo nejméně finančně náročné a bylo úspěšné. Zejména výprava hry Paní Venuše od Ernesta Pasçque a Oscara Blumenthala, která měla 14 repríz a vždy byla zcela vyprodána.¹⁴⁷

V roce 1906 oslavil Budil 40. leté jubileum činnosti u divadla. „*Číslice 16 byla pro mne dosti osudná, neboť 16. června 1876 jsem se oženil, 16. března 1877 narodil se můj první syn Rudolf, 16. května 1887 pojal jsem myšlenku, státi se samostatným ředitelem a 16. března 1902 nastoupil jsem svůj úřad jako ředitel družstva nového divadla v Plzni a 16. března 1906 slavil jsem své 40leté jubileum.*“¹⁴⁸ Na Vendelínovu počest byla v divadle vypravena Bozděchova hra Světapán v županu.

Nepochybně největší satisfakcí byl pro Budila rok 1908. Družstvu bylo městskou radou oznámeno, že na konci června tohoto roku zavítají do Plzně britští žurnalisté a 4. července navštíví divadlo. Na Budilův návrh jim byly odehrány dvě scény ze Shakespearova Krále Leara, v nichž zároveň ztvárnil hlavní roli. Novináři byli z Budilova výkonu naprosto nadšení. Díky jejich přičinění se Vendelín ocitl v Shakespearově muzeu ve Stratfordu mezi nejlepšími představiteli Shakespearových nesmrtelných postav. „*Toto vyznamenání bylo pro mě mocnou vzpruhou, abych vytrval ve svém postavení jako ředitel i činný herec i přes veškeré trpké zkušenosti...*“¹⁴⁹ V témže roce uzavřel s divadlem další smlouvu, jež prodlužovala jeho působení o dalších 6 let. Podepsal zejména proto, aby mohl i nadále podporovat dceru na studiích ve Vídni.¹⁵⁰

K založení Organizace českého herectva - hnutí, bojujícího za lepší sociální a pracovní podmínky herců došlo roku 1909. Budil s jejím vznikem naprosto nesouhlasil. Nedovedl si představit, že by se v poměru herce k jeho zaměstnavateli mělo něco měnit. Herec Václav Vydra, působící v plzeňském divadle za Budilova vedení, byl zároveň členem a tlumočnickem požadavků této

---

¹⁴⁷ Český deník, 8. 4. 1923, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 12, 95, s. 49–51.

¹⁴⁸ Český deník, 6. 7. 1924, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 13, 185, s. 107.

¹⁴⁹ Český deník, 18. 1. 1925, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 14, 18, s. 11.

¹⁵⁰ Český deník, 18. 1. 1925, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 14, 18, s. 10–12.

organizace. Ve svých vzpomínkách píše: „*Nezapomenu na chvíli, kdy jsem tlumočil, že na základě usnesení výboru Organizace českého herectva bylo rozhodnuto, že herci nebudou o nedělích zkoušet, a kdy po dlouhé pomlce, ve které zůstal sedět s hlavou v dlaních, proslovil těžce: „To je konec českého divadla“ – Jsem přesvědčen, že to myslel vážně. Ovšem, nestalo se tak, české divadlo žilo nadále, ale Budila už nic nepřesvědčilo o opaku...*“¹⁵¹

Rok 1911 se svými událostmi stal pro Budila osudným. Dcera Anna získala stálé divadelní angažmá, a tím mu odpadly starosti o její živobytí. Podal tedy výpověď, ale přislíbil zůstat ve funkci do konce sezóny 1911–1912.¹⁵² V říjnu si při zkoušce přivodil zranění nohy, když spadl do polootevřeného propadla na jevišti. Jelikož nebyl členem žádné herecké organizace, neměl nárok na výslužné a ani na odškodnění, protože úraz nenahlásil včas. Družstvo pro něj vymohlo subvenci 1200 korun ročně (od ledna 1919 zvýšena na 3000 korun) a získal k ruce pomocníka Bedřicha Krause, který mu pomáhal s administrativou. Krausova manželka Anna mu vypomáhala s domácností v době, kdy byla Cenzi v Praze.¹⁵³ Na oplátku však musel napsat dějiny českého divadla v Plzni.¹⁵⁴

V posledním roce, kdy Budil zastával ředitelský post, byl Budil Družstvem velmi kritizován za pěti tisícový schodek, který za dobu svého působení v Plzni učinil. Z organizace českého herectva se v Plzni vydělila Společnost českého divadla, která se zároveň stala opozicí vůči Budilovi i Družstvu. Za těchto okolností Budil odmítl právem zasloužené představení na rozloučenou. Dne 30. června 1912 skončil ve funkci divadelního ředitele a odešel do penze. Po Budilově odchodu bylo divadlo na sezónu 1912–1913 zadáno výše zmíněné Společnosti.¹⁵⁵ „*Jako placený ředitel Družstva uskutečnil v Plzni za deset let 3481 představení, z toho operních 679, operetních 567, činoherních 1790, baletních 58, činoherních premiér bylo přes 500...Vendelín se loučil s klidným svědomím. Nikoho nepřipravil o halěř, sám odcházel mnohem chudší,*

---

¹⁵¹ VYDRA, Václav, *Prosím o slovo*, Praha 1954, s. 69

¹⁵² SPALOVÁ, s. 283.

¹⁵³ SPALOVÁ, s. 284.

¹⁵⁴ BUDIL I., s. 5–6.

¹⁵⁵ Český deník, 1. 8. 1926, Vendelín Budil, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, 15, 207, s. 125–127.

než jako ředitel začínal...Nikdy nepřišel o minutu pozdě, nikdy nenechal nezodpovězený dopis, nikdy neměl dovolenou jako ostatní, nikdy neodbyl ani nejbezávadnější hru.“¹⁵⁶

7.2 Historikem v plzeňském muzeu

Po odchodu z divadla jej stále více sužovaly bolesti způsobené zraněním nohy z roku 1911. Lékař mu doporučil ozdravný pobyt v lázních Letinech, kam i s Cenzi v září 1912 odjel. Tato léčba neměla žádný úspěch, a tak v srpnu 1913 odjel do Plzně k Cenzině sestře, kde se snažil alespoň odpočívat. Zde se jeho stav velmi zlepšil, a tak po návratu do Plzně mohl začít pracovat na slíbených dějinách plzeňského divadla.¹⁵⁷ Informace k nim čerpal v Městském historickém muzeu (dnešní Západočeské muzeum), kde působil od 29. září 1913 až do své smrti. Uveřejňovány byly v Českém deníku pod názvem *Vzpomínky z plzeňského musea*.¹⁵⁸ „*Patnáct let zpracovával a sháněl látku k dějinám plzeňského, českého i světového divadla. Při pořizování abecedního lístkového seznamu a sbírky podobizen českých hereček a herců připisoval životopisná data i ocenění jednotlivců. Dlouholeté zkušenosti vedly jeho pero k výstižnému krajně spravedlivému a jadrnému hodnocení.*“¹⁵⁹

Během první světové války přednášel o divadle a psal referáty či fejetony do novin.¹⁶⁰ Také několikrát vystoupil v divadle např. v Kadelburgově veselohře *U bílého koníčka*, jehož výtěžek byl darován ženám a dětem postižených válkou.¹⁶¹ V květnu 1918 byl slavnostním výborem pozván na ceremonii ku 50. výročí od položení základního kamene Národního divadla. V Panteonu Národního muzea se konalo 16. května slavnostní shromáždění, kde promluvil mnoho slavných osobností např. Alois Jirásek. Poté měl schůzku s ředitelem divadla Gustavem Schmoranzem, na níž byla domluvena Budilova účast v pohostinské hře na 1. června 1918. Vystoupil v Kolárově hře *Pražský žid*

---

¹⁵⁶ SPALOVÁ, s. 291.

¹⁵⁷ Český deník, 21. 11. 1926, Vendelín Budil, *Vzpomínky z musea*, 15, 319, s. 185–187.

¹⁵⁸ SPALOVÁ, s. 297.

¹⁵⁹ PORT, Jan, *V práci je útěcha veliká...*, In: *Divadlo*, 4, 1953, č. 4, duben, s. 441–443.

¹⁶⁰ Český deník, 20. 3. 1927, Vendelín Budil, *Vzpomínky z musea*, 16, 78, s. 46–47.

¹⁶¹ Český deník, 17. 4. 1927, Vendelín Budil, *Vzpomínky z musea*, 16, 106, s. 61.

v úloze Jana Mydláře.¹⁶² Budilovo ztvárnění se velmi líbilo a tak dostal další nabídky na hostování. Další představení byla sjednána na srpen, září a říjen. Poté začal vystupovat častěji např. v Chrudimi, v jejímž divadle byl čestným členem.¹⁶³

V roce 1922 prodělal Budil několik mrtvic, z nichž se však vždy zcela zotavil a navrátil se k práci v muzeu. Ke konci roku 1927 ho mozková příhoda zasáhla ještě jednou. Tentokrát byly následky velmi vážné a byl upoután na lůžko. Začátkem roku 1928 byl z domácí péče převezen do nemocnice, kde 26. března zemřel.¹⁶⁴ Vendelínův pohřeb byl stanoven na 29. března 1928 a konal se v chrámu sv. Bartoloměje.¹⁶⁵ Ve své závěti z dubna 1927 odkazuje finanční hotovost své manželce s tou podmínkou, že část peněz věnuje Ústřední herecké jednotě, Deylovu ústavu slepých a plzeňským jeslím. Veškeré knihy, poznámkové bloky, deníky a různé rukopisy odkázal městskému archivu, kde se tyto dokumenty nalézají dodnes.¹⁶⁶ Vendelín Budil je pochován na Olšanském hřbitově v rodinné hrobce.¹⁶⁷

7.3 Budilovy divadelní metody

Mnoho herců, kteří působili pod Vendelínovým vedením, sepsali na sklonku života své memoáry, v nichž jeho povahu a praktiky neopomenuli zmínit. Tyto vzpomínky se v mnohém shodují a jsou tedy skvělým důkazem, o tom jaký Budil doopravdy byl. Herec Rudolf Deyl vzpomínal: *„Vendelín Budil byl příkladem železné vůle. Švandův příkaz - já chci, změnil ve vlastní přesvědčení - já musím. Co dělal, dělal proto, že jinak nesměl. Tvrdohlavost neznal. Nebyl kaprálem, za nějž ho prohlašovali lenoši, ale byl vůdcem, vedoucím svůj šik do promyšlených zápasů. Nerozpakoval se opakovat pokus tak dlouho, dokud se nezdařil. Byl spíš cti-milovný než cti-žádostivý. Neznal zábavy, byl střídmost a kázeň sama. Spořil, ale nelakotil, vládl, ale nepanoval. Budoval umělecký i mravní sloh svého*

---

¹⁶² Český deník, 23. 10. 1927, *Budilovy vzpomínky v Českém deníku*, 16, 291, s. 165–167.

¹⁶³ Český deník, 30. 10. 1927, *Budilovy vzpomínky v Českém deníku*, 16, 298, s. 169–171.

¹⁶⁴ SPALOVÁ, s. 337–346.

¹⁶⁵ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 91/13, Úmrtní oznámení (rodinné).

¹⁶⁶ Český deník, 28. 3. 1928, *Budilovy vzpomínky v Českém deníku*, 16, 88, s. 3.

¹⁶⁷ Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 91/14, Úmrtní oznámení (divadelní).

divadla. Jeho herci měli svůj osobitý ráz, projevoval se v řádu jevištním i v soukromém životě. Někdo nesmyslel s divadlem upřímněji než on. Všechny představení, i ta, která svěřil jinému režisérovi, podřizoval vlastnímu doзору. Dopouštěl se, jako každý člověk, omylů, ale dopouštěl se jich řidčeji než ti, kdo se považovali za neomylné. Protekci neznal. Měl oblíbence, které mu přibližoval stejný umělecký názor, ale nepěstoval milce z osobních zálib. Věřil, že pro divadlo nestačí jen talent, že je nutné i štěstí. Toho neměl sám nikdy nadbytek.¹⁶⁸ Významná česká herečka Otýlie Beníšková o něm napsala: „Dostat se k Budilovi, bylo jakousi visitkou talentu a všichni herci to pokládali za velikou čest...Budil žádal na každém herci, aby už na první zkoušce roli ovládal. Učit jsme se musili dlouho do noci, ovládat text bylo jakousi samozřejmostí, už proto, že první aranžovací zkoušku Budil sufloval. Přesvědčoval se tím, jak kdo byl pilný. Byl sám velikým vzorem pilnosti. První, už v sedm hodin ráno vstupoval do divadla a poslední je opouštěl. Hrál velké role, režíroval, dělal sám repertoár, vyřizoval veškerou korespondenci s umělci, jak domácími, tak cizími, ovládal francouzštinu a němčinu a přiváděl plzeňskému obecenstvu všechny světové umělce, kteří vystupovali v Praze...Morálně pokládám Budilovskou éru za nejvýše uměleckou, jakou jsem v Plzni zažila. Nebylo tehdy tolik technických vymožeností, osvětlovacích i dekoračních, ani tolik nádhery ve výpravě vůbec, ale byla to pevná ruka Budilova, která dovedla dát velikou linii tomu představení, které řídil. Herci, kteří prošli jeho vedením, zaujímají přední místa v Národním divadle a na všech velkých scénách v republice. Jaký to dokument, že Budil uměl vyhledávat talenty.“¹⁶⁹ Václav Vydra na něj vzpomíná jako na člověka, který se dobrovolně izoloval od rodiny, přátel a vůbec veškeré společnosti a žil pouze prací, tedy divadlem. Divadlo bylo jeho vášní, obětoval mu naprosto vše.¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ DEYL, s. 72.

¹⁶⁹ BENÍŠKOVÁ, Otýlie, *Visitka talentu*, In: *Divadlo*, 7, 1956, č. 1, leden, Praha, s. 20–21.

¹⁷⁰ VYDRA, s. 133.

8 ZÁVĚR

Vendelín Budil, žijící na přelomu 19. a 20. století, byl významným hercem, režisérem, dramaturgem a v neposlední řadě divadelním ředitelem. Zasloužil se o to, že v 90. letech 19. století patřila jeho společnost k nejlepším činoherním tělesům v Českých zemích. Profesní začátky neměl lehké, divadelní dráhu si musil velmi těžce prosadit. Začínal jako mladý a relativně nezkušený herec, poprvé si přišel pro gáži jako devatenáctiletý v roce 1866. S postupem času a nesčítelným množstvím úspěchů a neúspěchů si vydobyl věhlasné renomé. Ve své době byl Budil chápán jako úspěšný a schopný dramatik, který si širokým repertoárem a dlouholetým divadelním působením získal důvěru konzervativního plzeňského publika. Byl znám u chudších diváků z populárních komických kusů i u střední vrstvy včetně smetánky z náročnějších divadelních titulů.

Ať už vedl svou vlastní společnost, či řídil plzeňské divadlo, obojí činil s největším možným nasazením. Vytvářel promyšlenou dramaturgii veškerých inscenací, překládal cizojazyčné hry a ve většině dramát hrál. V Plzni se mu vybudovat nejdéle fungující letní divadlo a přesvědčit obyvatelé města k jeho návštěvě. Na začátku 20. století stanul v čele nově otevřeného plzeňského divadla, které bylo druhým stálým divadlem v Čechách. Z divadelního hlediska se jednalo o nastartování určité linie a nové tendence v tomto oboru. Dalo by se říci, že primární Budilovou edukativní metodou byla snaha probudit v nadaných hereckých elévech značnou sebekázeň a disciplínu. Sám jim byl nesporně více než dostačujícím příkladem. Mezi jeho odchovance patří mnoho významných herců, jmenujme např.: Václava Vydru, Rudolfa Deyla st. či Otýlii Beníškovou. Většina z nich později působila na prknech Národního divadla a to především díky jeho průpravě. Paradoxem je, že jemu samotnému se angažmá získat nepodařilo, avšak v prosinci roku 1947 byl k výročí svých stých narozenin jmenován in memoriam čestným členem Národního divadla.

Mezi jeho nejlepší a nejoblíbenější role patří bezpochyby Král Lear v Shakespearově stejnojmenné hře. Opakovaně ji nastudoval v letech 1878, 1885, 1904. V roce 1908 se mu za ní dostalo nejvyššího – zařazení Budilovy podobizny v Shakespearově muzeu ve Stratfordu v Anglii. Zde jsou vypodobněni všichni

významní představitelé Shakespearem vytvořených postav. K významným Budilovým ztvárněním patří také Richard III. či Cyrano z Bergeracu.

Tento velikán však postupem času upadal u laické veřejnosti v zapomnění. Přelomový byl minulý rok, kdy uplynulo 85 let od jeho úmrtí a zájem o jeho osobu na chvíli opět ožil. K tomuto výročí byla uspořádána výstava a vydána publikace. Nicméně i tak přežil do dnešní doby jeho herecký odkaz, a to zejména díky potomkům. Budilova dcera Anna se provdala za úspěšného dramatika Jiřího Steimara, čímž byl položen základ hereckého rodu. Manželům Steimarovým se narodila dcera Jiřina, která pojala za svého prvního muže sochaře Jana Kodeta. Tím se v klanu vyčlenila další větev, neméně úspěšných herců. Synové Jiří a Kristián Kodetovi. S druhým manželem měla Jiřina dceru Evelynu Steimarovou. Další hereckou generaci, působící v současnosti, tvoří dcera Jiřího Kodeta Barbora Kodetová a také dcery Steimarové Anna Polívková a Vendula Prager-Rytířová, který vlastní divadelní školu, jenž nese dědictví Vendelína Budila.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Archivní zdroje:

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 8789, 107/1, Budilův osobní zápisník I.

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 96/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila.

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 536/6, Vlastnoruční životopis Vendelína Budila

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 126/68, Vysvědčení a třídní listy.

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 184/106, Budilův dopis Schwarzovi ze Splitu, 27. dubna 1898.

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 7931, 103/360, Budilův dopis řediteli Schmoranzovi, 28. března 1901.

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 91/13, Úmrtní oznámení (rodinné).

Archiv města Plzně, pozůstalost Vendelína Budila, 91/14, Úmrtní oznámení (divadelní).

Periodika:

ČESKÝ DENÍK, *Z mých hereckých vzpomínek*, srpen-prosinec 1919, leden-prosinec 1920, leden-prosinec 1921, leden-prosinec 1922.

ČESKÝ DENÍK, *Z mých ředitelských vzpomínek – Deset let ve službách divadelního družstva*, leden-prosinec 1923, leden-prosinec 1924, leden 1925, srpen-listopad 1926.

ČESKÝ DENÍK, *Vzpomínky z plzeňského muzea*, listopad-prosinec 1926, březen, duben, říjen 1927, březen 1928.

Literatura a odborné články:

BENÍŠKOVÁ, Otýlie, *Visitka talentu*, In: *Divadlo*, 7, 1956, č. 1, s. 20–21.

BĚLINA, Pavel; BOROVIČKA, Michal; KUČERA, Jan Pavel, a kol. *Velké dějiny země Koruny české XII.b*, Praha 2012.

BUDIL, Vendelín, *Z mých ředitelských vzpomínek I.*, Praha 1919.

BUDIL, Vendelín, *Z mých ředitelských vzpomínek II.*, Praha 1920.

ČERNÝ, František, *Kapitoly z dějin českého divadla*, Praha 2000.

DEYL, Rudolf, *Vavříny s trny*, Praha 1973.

JEŘÁBKOVÁ, Ema, *Vzpomínky na Budila*, In: *Divadlo*, 5, 1954, č. 5, s. 462.

LADECKÝ, Jan, *Příspěvky k dějinám českého divadla*, Praha 1895.

PORT, Jan, *V práci je útěcha veliká...*, In: *Divadlo*, 4, 1953, č. 4, s. 441–443.

SPALOVÁ, Olga, *Sága rodu Budilova*, Praha 1978.

Sto let českého divadla v Plzni 1865–1965, Plzeň 1965.

TEICHMAN, Josef, *Postavy českého divadla a hudby*, Praha 1941.

VYDRA, Václav, *Prosím o slovo*, Praha 1954.

Internetové zdroje:

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=2421&sz=0&abc=K&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>. Navštíveno dne: 2. 2. 2014

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=614&pn=256affcc-f002-2000-15af-c913k3315dpc>. Navštíveno dne: 20. 2. 2014

<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=benefice>. Navštíveno dne: 21. 4. 2014

<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=518>.

Navštíveno dne: 15. 3. 2014

<http://archiv.narodnidivadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=3755&sz=0&abc=S&pn=356affcc-f301-3000-85ff-c11223344aaa>. Navštíveno dne: 19. 4. 2014

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/ArchivniDokumentFotografie.aspx?ad=7582>.

Navštíveno dne: 20. 4. 2014

10 RESUMÉ

This bachelor's thesis deals with the actor and the theater director Vendelín Budil. The aim is to point out milestones of life and put them into the context of the era in which he lived. He lived in the second half of the 19th century to the first half of the 20th century. He was born in Prague, but the vast majority of his life spent in Pilsen. Since early childhood, Budil was interested in the theater. The acting profession had to push through despite the resistance of parents, because the playing in the theater was not promising. From the beginning of his career he performed in theatrical companies of directors Švanda or Pištěk. After he was established his own company, which was one of the best in the country. During his lifetime he had a very desired engagement at the National Theatre, but due to personal disagreements with the leadership he never received it. In 1902 it was established in Pilsen Czech permanent theater. Budil became its first director and worked there until 1912. At the end of his life was fully devoted to the drafting history of the Pilsen theater. He died in 1928. In 1947 he was awarded an honorary member of the National Theatre for his lifetime theatrical activity.

11 PŘÍLOHY

1. Vendelín Budil.¹⁷¹

¹⁷¹ Zdroj fotografie: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/ArchivniDokumentFotografie.aspx?ad=7582>.